

Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі Төрағасының
2017 жылғы «15» желтоқсанда
№461 бұйрығымен
бекітілген

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің
2017-2021 жылдарға арналған
СТРАТЕГИЯЛЫҚ ЖОСПАРЫ

1-бөлім. Миссия және пайым

Баға тұрақтылығын және қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету арқылы Қазақстан халқының материалдық әл-ауқатын жақсарту **Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің** (бұдан әрі – Ұлттық Банк) миссиясы болып табылады.

Ұлттық Банктің пайымы: Қазақстан Республикасында баға тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған тиімді ақша-кредит саясаты және тұтынушыларды сапалы қаржылық қызметтермен қамтамасыз ететін орнықты қаржы секторы.

2-бөлім. Ағымдағы ахуалды талдау және тәуекелдерді басқару

1-стратегиялық бағыт. Баға тұрақтылығын қамтамасыз ету

I. Мемлекеттің ақша-кредит саясатын әзірлеу және жүргізу. Инфляцияны нысаналы дәлізде ұстап тұру

1) Реттелетін қызмет саласын немесе аясын дамытудың негізгі параметрлері

Ұлттық Банктің 2014-2016 жылдардағы негізгі мақсаты елдегі баға тұрақтылығын қамтамасыз ету және жылдық инфляцияны 6-8% шегінде ұстап тұру болды.

Қазақстандағы инфляциялық процестер 2014 жыл – 2016 жылдың басы аралығындағы кезеңде әртүрлі бағыттағы ішкі және сыртқы факторлардың ықпал етуімен дамыды.

2014 жылдың бірінші жартыжылдығында инфляцияның жеделдеуі байқалды, ол 2014 жылғы ақпанда ұлттық валютаның айырбастау бағамын түзетуге және импортталатын тауарлардың қымбаттауына, сондай-ақ маусымдық факторларға байланысты болды. Алайда, теңгені түзетудің баға белгілеуге ықпал етуі қысқа мерзімді және шектеулі болды. Инфляцияның деңгейі 2014 жылғы ақпанда 1,7%-ды, 2014 жылғы наурызда 1,0%-ды құрады. 2014 жылғы сәуірден бастап инфляцияның айлық деңгейі төмендеді және өткен жылдардың үрдістеріне сәйкес келді. Инфляция деңгейінің төмендеуіне сондай-ақ Қазақстан Республикасы Үкіметінің баға мен тарифтердің негізсіз өсуін тежеу жөніндегі шаралары себепші болды. 2014 жылғы тамызда ішкі нарықта бензин мен дизель отыны бағасының көтерілуі 2014 жылғы екінші жартыжылдықта инфляция деңгейінің кейбір ұлғаюына алып келді.

2014 жылдың соңына қарай инфляция деңгейінің мұнайдың әлемдік бағасының құлдырауына байланысты 2014 жылғы желтоқсанда бензин мен дизель отынының шекті бөлшек бағасының төмендеуіне байланысты төмендеуі байқалды. Сонымен қатар, инфляция қарқының бәсеңдеуіне Қазақстан

өндірушілерінің өнеркәсіптік өнімі бағасының өсу қарқынның төмендеуі, сондай-ақ Ресей рублінің айырбастау бағамының әлсіреуіне байланысты Ресей Федерациясынан импортталатын тауарлардың арзандауы ықпал етті. Осылайша, 2014 жылдың қорытындысы бойынша инфляция 7,4%-ды құрады, бұл белгіленген нысаналы дәлізге сәйкес келді.

2015 жылғы тамызда Қазақстанда теңгенің өзгермелі айырбастау бағамы енгізілді. Жаңа қағидаттар жағдайында мұнайдың әлемдік бағасының төмендеуі және Қазақстанның негізгі сауда әріптестері валюталарының әлсіреуі нәтижесінде теңгенің валюталық бағамын қалыптастыру айтарлықтай әлсіреді. Қазақстан экономикасының ашықтығын және тұтыну құрылымындағы импортталатын тауарлар үлесінің барынша жоғары болуын ескере отырып, теңгенің әлсіреуі баға белгілеуге әсер етті. Нәтижесінде, 2015 жылғы қазан-қарашада инфляцияның күрт өсуі байқалды (тиісінше 5,2% және 3,7%). 2015 жылдың қорытындысы бойынша жылдық инфляция Ұлттық Банктің нысаналы бағдарларынан аса отырып 13,6%-ды құрады.

2016 жылдың қорытындысы бойынша жылдық инфляция 2015 жылғы екі мәнді 13,6%-дан төмендей отырып, 8,5%-ды құрады. Жылдық инфляция қозғалысы траекториясының төмендеу сипаты болды. Нысаналы бағдардың шамалы көтерілуі 2016 жылғы 4-тоқсанда жекелеген тауарлар бағасының өзгеруіне байланысты болды, олардың қысқа мерзімді сипаты болды. Жыл ішінде инфляциялық процестердің бәсеңдеуі және айырбастау бағасын елдегі бағалар деңгейіне ауыстыру тиімділігін біртіндеп теңестіру байқалды.

2014-2016 жылдары Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының шаралары ақша-кредит саясаты құралдарының тиімділігін арттыруға, сондай-ақ валюталық арнаның рөлін төмендетуге және Ұлттық Банктің пайыздық мөлшерлемесінің рөлін күшейтуге бағытталды.

2014 жылы әлемдік экономиканың жай-күйі және оның жұмысының жағдайы тұрақты емес және әртүрлі бағыттағы болып бағаланды. Нарықтары қалыптасып отырған бірқатар елде экономикалық өсу қарқының бәсеңдеуі байқалды. Мұнай экспорттаушы елдердің жағдайы 2014 жылдың ортасынан бастап мұнайдың әлемдік бағасының төмендеуіне байланысты шиеленісті. Осы жағдайда Ұлттық Банктің ақша-кредит саясаты баға тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталды.

2013 жылдың соңында АҚШ-тың Федералдық резервтік жүйесінің (бұдан әрі – АҚШ ФРЖ) сандық жұмсарту бағдарламасын тоқтатуы және дамушы нарықтардан дамыған елдердің нарықтарына капиталдың әкетілуі салдарынан дамушы елдердің ұлттық валюталарының айырбастау бағамының әлсіреуі байқалды. Нәтижесінде, Қазақстанның ішкі валюта нарығында да девальвациялық күтулер күшейді.

Осы жағдайларда 2014 жылғы ақпанда бір АҚШ доллары үшін 185 теңге +/-3 теңге деңгейіне ауытқу дәлізін белгілей отырып теңгенің айырбастау бағамын түзету жүргізілді. Теңгедегі құралдардың тартымдылығын көтеру мақсатында 7 күн мерзімге тартылатын депозиттер бойынша мөлшерлемелер

2014 жылғы ақпанда 0,5%-дан 2,75%-ға дейін, 2014 жылғы 15 желтоқсаннан бастап 3,05%-ға дейін көтерілді, 1 ай мерзімге депозиттер тарту бойынша операциялар тоқтатыла тұрды. Ресми қайта қаржыландыру мөлшерлемесінің деңгейі 2014 жылы өзгеріссіз қалды және жылдық көрсеткіш бойынша 5,5%-ды құрады.

Ақша нарығындағы ахуал 2014 жылы әртүрлі бағыттағы үрдістермен сипатталды. Осы жағдайда Ұлттық Банк ақша нарығындағы ахуалға қарай өтімділікті реттеу жөніндегі шараларды қабылдады. 2014 жылғы қаңтар-ақпанда Ұлттық Банк кері РЕПО операциялары арқылы банктерге теңгедегі қысқа мерзімді өтімділік берді. 2014 жылдың басында ақша нарығы жоғары құбылмалылықпен сипатталды, бұл девальвациялық күтілерге және теңге бағамын түзетуге байланысты болды. 2014 жылғы сәуірден бастап ақша нарығындағы ахуал тұрақталды және нарықтық мөлшерлемелер негізінен төмен деңгейде болды.

2014 жылғы шілдеде Ұлттық Банк банктерге валюталық-пайыздық своп операциялары арқылы теңгедегі өтімділік бере бастады, бұл ақша нарығындағы ахуалға әсер етті және нарықтық мөлшерлемелердің құбылмалылығының төмендеуіне себепші болды.

Ақша нарығындағы ахуал тұрақты болды және теңгенің АҚШ долларына қатысты айырбастау бағамының нығаюы үрдісі байқалды. 2014 жылғы қыркүйекте Ұлттық Банк теңгенің АҚШ долларына қатысты айырбастау бағамының құбылуы дәлізін кеңейтті және 185 +3/-15 теңге ассиметриялық дәлізін белгіледі.

Қысқа мерзімді өтімділіктің 2014 жылы жекелеген кезеңдерде байқалған артық болуын Ұлттық Банк депозиттерді тарту және қысқа мерзімді ноттарды шығару бойынша операцияларды жүргізу есебінен реттеді.

Ең төменгі резервтік талаптардың нормативтері 2014 жылы өзгеріссіз болды: ішкі қысқа мерзімді міндеттемелер бойынша – 2,5%, ішкі ұзақ мерзімді міндеттемелер бойынша – 0%, сыртқы қысқа мерзімді міндеттемелер бойынша – 0%, сыртқы ұзақ мерзімді міндеттемелер бойынша – 2,5%. Ең төменгі резервтік талаптардың нормативтерін қолдану 2014 жылы банктердің сырттан қарыз алуды шектеуге бағытталды.

Әлемдік экономиканың дамуы 2015 жылы қалыпқа келтіру қарқынының әлсіз екенін көрсетті. Экономикасы дамыған елдерде экономикалық өсудің аздаған жеделдеуі және экономикасы дамып отырған мемлекеттерде өсу қарқынның бәсеңдеуі байқалды.

2015 жылғы бірінші жартыжылдықта Ұлттық Банктің ақша-кредит саясаты ақша нарығындағы, сондай-ақ теңгенің айырбастау бағамының мөлшерлемелерін төмендетуге және тұрақтандыруға бағытталды.

Нәтижесінде, 2015 жылдың басынан бері ақша нарығы мөлшерлемелерінің құбылмалылығы 2014 жылдың соңындағы ахуалмен салыстырғанда айтарлықтай төмендеді. 2015 жылғы бірінші жартыжылдық

ішінде өтімділікке сұраныстың тұрақтануына қарай Ұлттық Банктің қатысу көлемі біртіндеп төмендеді.

Ақша-кредит саясатының құралдарын одан әрі жетілдіру мақсатында 2015 жылғы наурызда ең төменгі резервтік талаптардың тетігіне өзгерістер енгізілді. Ұлттық Банк резервтік міндеттемелердің теңгедегі және шетел валютасындағы міндеттемелерді резиденттігі пен мерзімділігін сақтай отырып ажырату болжанатын неғұрлым жан-жақты құрылымын енгізді. Бұл ретте резервтік міндеттемелердің әрбір түрі бойынша 2015 жылғы 12 мамырдан бастап ең төменгі резервтік талаптардың нормативтері мерзімділігіне, резиденттігіне және валюта түріне қарай 0,0% – 6,0% аралығында белгіленді.

2015 жылғы 23 маусымнан бастап ең төменгі резервтік талаптарды айқындау және резервтік активтерді қалыптастыру кезеңдері күнтізбелік 28 күнді құрайды және тікелей бірінен кейін бірі болады.

Банктер тарапынан өтімділікке сұраныстың қажетті көлемін айқындау мақсатында Ұлттық Банк резервтік активтердің құрамындағы қолма-қол ақшаның үлесін шектеді.

Өтімділікті алу шеңберінде 2015 жылғы бірінші жартыжылдықта Ұлттық Банк депозиттерді тарту бойынша операцияларды және валюта нарығындағы валюталық өктемдікті жүргізді. Бұл ретте өтімділікті алудың негізгі құралы шетел валютасын сату болды, ол айырбастау бағамына қысымды төмендету мақсатында жүзеге асырылады. 2015 жылғы 1-жартыжылдықта Ұлттық Банк қысқа мерзімді ноттарды орналастырған жоқ.

Осылайша, 2015 жылғы 1-жартыжылдықта Ұлттық Банк ақша нарығында басым түрде теңгедегі өтімділік беру бойынша операцияларды жүзеге асырды.

Ұзақ мерзімді сипаты болған, мұнай және басқа шикізат тауарлары бағасының төмен болуы, Қазақстанның негізгі сауда әріптестері елдердің ұлттық валютасының әлсіреуі сияқты жағымсыз сыртқы жағдайларға байланысты, сондай-ақ Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі ақша-кредит саясатында көзделген инфляциялық таргеттеу режимін ендіру жөніндегі шараларды іске асыру шеңберінде 2015 жылғы 20 тамызда валюталық дәліз режимі жойылды және еркін өзгермелі айырбастау бағамына көшу жүзеге асырылды.

Еркін өзгермелі айырбастау бағамына көшумен бізмезгілде Ұлттық Банк пайыздық арнаны күшейту жөніндегі шараларды қабылдады.

2015 жылғы қыркүйекте Ұлттық Банк базалық мөлшерлеменің – ақша нарығындағы бір күндік операциялар бойынша 12% деңгейдегі нысаналы мөлшерлеменің енгізілгені туралы хабарлады. Өтімділікті беру және алу бойынша тұрақты қолжетімділік операциялары бойынша мөлшерлемелер ақша нарығының мөлшерлемелері құбылуының жоғарғы және төменгі шектерін қалыптастырды және тиісінше 17% және 7% деңгейінде белгіленді.

Базалық мөлшерлеменің енгізілуіне байланысты 2015 жылғы қыркүйекте Ұлттық Банк базалық мөлшерлеме бойынша кері сата отырып бағалы

қағаздарды сатып алу бойынша аукциондар арқылы ашық нарықтың өтімділік беру бойынша операцияларын жүргізе бастады.

2015 жылғы қыркүйек – қазан аралығындағы кезеңде Ұлттық Банк сондай-ақ тиісінше 17,0% және 45,2% мөлшерлемелер бойынша кері РЕПО және валюталық своп операцияларын жүргізді.

2015 жылғы 2 қазанда теңгенің айырбастау бағамының құбылмалығын күшейту аясында Ұлттық Банк ақша нарығы мөлшерлемелерінің және инфляциялық күтулердің құбылмалылығын төмендету мақсатында базалық мөлшерлемені 16%-ға дейін көтерді және пайыздық мөлшерлеме дәлізін +/- 1 пайыздық тармаққа дейін тарылтты.

2015 жылғы 2 қарашада сыртқы нарықтардағы ахуал айтарлықтай нашарлады. Шикізат тауарлары бағасының төмен болуы, Қазақстанның негізгі әріптес елдерінің валюталары құнының төмен болуы және АҚШ ФРЖ мөлшерлемелерінің көтерілуін күту аясында олардың экономикалары өсуінің бәсеңдеуі нарық қатысушыларының теңгенің одан әрі әлсіреуіне қатысты жағымсыз күтулерінің өсуіне себепші болды.

Осы факторлар ішкі валюта нарығындағы девальвациялық күтулерінің өсуіне алып келді, бұл ірі ойыншылар және сол сияқты халық тарапынан шетел валютасына алыпсатарлық сұраныстың көтерілумен қатар жүрді.

Осы жағдайларда, 2015 жылғы қарашада Ұлттық Банк ақша-кредит саясатын іске асыру тәсілдерін өзгертті және алтынвалюта активтерін сақтау мақсатында валюта нарығына қатысуын азайтты. Пайыздық саясат бойынша Ұлттық Банк ақша нарығындағы нақты өтімділік беруді жалғастыра отырып пайыздық мөлшерлемелердің дәлізін белгілі бір аралықта ұстап тұру жөніндегі бұрын мәлімделген міндеттемелерден алшақ кетті.

Осылайша 2015 жылғы қараша-желтоқсанда Ұлттық Банктің пайыздық саясаты қаражаттың ақша нарығынан валюта нарығына негізсіз ауысуына жол бермеуге бағытталды. Ұлттық Банк өтімділіктің қысқа мерзімді үзілістерін ғана жаба отырып, берілетін жүйелік өтімділіктің көлемін қысқартты.

2015 жылғы желтоқсанда әлемдік нарықтағы ахуалдың күрт нашарлауы теңгенің айтарлықтай әлсіреуіне алып келді, ал Ұлттық Банктің банктерге өтімділікті шектеп беруі ақша нарығындағы мөлшерлемелердің күрт өсуіне әкеп соқты.

2015 жылғы қазан-желтоқсанда ақша және валюта нарықтарында мұнайдың әлемдік бағасының күрт және айтарлықтай өзгеруінің ықпал етуімен туындаған және теңгенің айырбастау бағамының және ақша нарығындағы мөлшерлемелер құбылмалылығының жоғары болуымен қоса жүрген тұрақсыздық кезеңінен кейін 2015 жылғы желтоқсанның соңында ақша және валюта нарықтарындағы баланс қалыпқа келді. Ұлттық Банк банктерге толық көлемде қысқа мерзімді өтімділік бере бастады. Ұлттық Банктің ақша нарығына белсенді қатысуы нәтижесінде пайыздық мөлшерлемелер айтарлықтай тұрақтандырылды. 1 күндік РЕПО және своп операциялары бойынша

мөлшерлемелер 2015 жылғы желтоқсандағы 80%-дан 2016 жылғы қаңтардың соңындағы 25%-ға дейін төмендеді.

Банктердің жүктемесін төмендету және өтімділікті босату мақсатында Ұлттық Банк 2016 жылғы қаңтарда ең төменгі резервтік талаптарды орындау кезінде қолма-қол ақшаны пайдалану бөлігіндегі шектеулерді жойды.

Факторлардың аталған жиынтығы нарық қатысушыларының оң күтулерін қоса алғанда, базалық мөлшерлемелерді белгілеуді қалпына келтіру үшін қажетті алғышарттарды жасады.

Ұлттық Банк 2016 жылғы 2 ақпаннан бастап базалық мөлшерлемені +/-2 пайыздық тармаққа ауытқу шегімен 17% деңгейінде белгіледі. 2016 жылғы 14 наурызда Ұлттық Банк базалық мөлшерлеменің деңгейін сақтады, сондай-ақ дәліздің шегін өзгеріссіз қалдырды.

2016 жылғы қаңтардың соңынан бастап мұнай өндіруші саладағы инвестициялардың қысқаруы және ОПЕК елдерінің мұнай өндіруді шектеуге қатысты уағдаластықты жүргізуі, сондай-ақ АҚШ долларының шамалы әлсіреуі аясында мұнайдың бағасы өсе бастады. Сыртқы факторлардың жағымды ықпал етуі аясында 2016 жылғы ақпаннан бастап теңге бағамының нығаюы байқалды. Осы жағдайда халықтың девальвациялық күтулері төмендеді. Нәтижесінде, 2016 жылғы ақпаннан бастап валюта нарығында шетел валютасына артық ұсыныс байқалды. Теңгенің қымбаттау қарқынын тежеу үшін Ұлттық Банк шетел валютасын сатып алуды жүзеге асырды.

Нарыққа қатысушылардың валюталық басымдықтарының өзгеруі, теңгеге жоғары сұраныс, сондай-ақ жоспарлы бюджеттік шығыстар банктердегі өтімділіктің құрылымдық профицитін қамтамасыз етті. Бұл жағдайларда Ұлттық Банк көбінесе артық өтімділікті алу және ақша нарығында балансты қамтамасыз ету бойынша операцияларды жүргізеді. Ақша-кредит саясатының негізгі құралдары депозиттер, тікелей РЕПО операциялары және қысқа мерзімді ноттар.

Ұлттық Банк 2016 жыл бойы қолайлы сыртқы конъюнктура, инфляциялық күтулердің азаюы, сондай-ақ теңгелік активтерге сенімнің өсуі аясында қаржы нарығындағы ахуалдың жақсаруына орай, базалық мөлшерлемені – 17%-дан 12%-ға дейін төрт есе төмендетті.

Ақша-кредит статистикасы және сыртқы сектор статистикасы саласындағы статистикалық қызметті жүзеге асыру

Қазақстан Республикасы Халықаралық валюта қорымен (бұдан әрі – ХВҚ) Деректерді таратудың арнайы стандартының (бұдан әрі – ДТАС) және басқа келісімдердің қатысушысы болып табылады, олардың шеңберінде Ұлттық Банк ақша-кредит статистикасын (ХВҚ әдіснамасына сәйкес қаржы ұйымдарына монетарлық шолулар жасауды қоса алғанда) және сыртқы сектор статистикасын (жиынтық статистикалық есептер және төлем балансы (бұдан әрі – ТБ), халықаралық инвестициялық позиция (бұдан әрі – ХИП) және сыртқы борыш (бұдан әрі – СБ) бойынша түрлі саладағы талдамалық кестелер) орналастырады.

Ұлттық Банк қалыптастыратын статистика халықаралық ұйымдар және шетелдік инвесторлар үшін қажет, ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарын әзірлеген кезде, оны іске асыру барысында шешімдер қабылдаған кезде, қаржы ұйымдары қызметінің негізгі көрсеткіштерін талдаған кезде пайдаланылады. Сыртқы факторлардың құбылмалылығы жағдайларында статистика негізінде есептелетін борыштық орнықтылық индикаторларының ауқымды аясы қаржы секторының жай-күйін бағалау, елдің кредит төлеу қабілеттілігін бағалау үшін пайдаланылады.

Ұлттық Банктің статистиканы жинауы және қалыптастыруы белгіленген кезеңділікке сәйкес ҚР Ұлттық экономика министрінің бұйрығымен бекітілетін Статистикалық жұмыс жоспарына сәйкес 2016 жылы 29 ведомстволық статистикалық байқаулар нысаны бойынша жүзеге асырылады (30 - 2014 жылы, 29 - 2015 жылы). Әдіснаманы, халықаралық стандарттардың жаңа талаптарына сәйкес келуді жетілдіру, секторлар мен көрсеткіштер ауқымын кеңейту мақсатында 2014-2015 жылдары жаңа статистикалық нысандар әзірленді және қолданыстағы нысандарға өзгерістер енгізілді (2014 жылы – 8 нысан, 2015 жылы – 7 нысан).

Басқа елдердің орталық банктерінен айырмашылығы Ұлттық Банк ведомстволық статистикалық байқауларды экономиканың қаржы секторы бойынша ғана емес, сонымен қатар нақты секторы бойынша да жүргізеді. Ақпарат жинау процесін оңтайландыру мақсатында 2013 жылдан бастап респонденттерге есептерді Ұлттық Банктің арнайы веб-порталы арқылы электронды түрде тапсыру мүмкіндігі берілді. Одан әрі есептілікті электронды түрде тапсыратын респонденттердің санын ұлғайту жоспарланып отыр.

Статистикалық ақпаратты жариялау Ұлттық Банктің интернет-ресурсына және «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінің Статистикалық бюллетені» және «Төлем балансы және сыртқы борыш» басылымдарына кестелерді орналастыруды қамтиды. Пайдаланушылардың ауқымды тобының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жарияланатын кестелер саны (2014 жылы - 3, 2015 жылы - 3, 2016 жылы – 2 кесте) ұлғайды.

2016 жылдан бастап сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдары мен қорлардың шоттарын қоса алғанда, тоқсан сайынғы негізінде басқа қаржы ұйымдары бойынша кеңейтілген шолуды және қаржы секторына шолуды қалыптастыру және жариялау, сондай-ақ ХВҚ-ға SRF 4SR «Other Financial Corporations» есебінің жаңа нысанын ұсыну жүзеге асырылады.

Статистиканы жетілдіру шеңберінде және ХВҚ-ның төлем балансы және халықаралық инвестициялық позиция жөніндегі нұсқаулығының (бұдан әрі - 6ТБН) талаптарына сәйкес бұрын қайта қаралған бастапқы көздердің нысандары бойынша ақпарат жинау жалғасатын болады.

2017-2018 жылдары төлем балансының бағалау көрсеткіштерін есептеу әдісін жетілдіру бойынша жұмыс жалғасатын болады, сондай-ақ барынша ерте серпінді қатарларды қайта қарау жүзеге асырылды.

2016 жылы РПБ6-ға сәйкес келтірілген валюталық реттеу бойынша әкімшілік деректердің нысандарын ескере отырып, РПБ6 ұсынған талдама кестелердің барлық спектрін қалыптастыру және республика сыртқы секторының жаңа халықаралық стандарттарға толық сәйкес келуін қамтамасыз ету жалғастырылатын болады.

Сыртқы секторды РПБ6-ға сәйкес және жаңғыртылған дерек көздерінің негізінде толыққанды қалыптастыруды 2017 жылы аяқтау жоспарланып отыр.

ХВҚ-ның халықаралық инвестициялық позицияға қатысты БТБН-қа енгізген нақтылауларын ескере отырып, ХВҚ-ның ұсынымдарын орташа мерзімді перспективада орындау жұмысы жүзеге асырылатын болады.

Сонымен қатар, 2017 - 2021 жылдар аралығындағы кезеңде БАҚ-на таныстыру жарияланымдары, Ұлттық Банктің аумақтық филиалдарының қызметкерлері және қажет болған кезде, басқа да мүдделі пайдаланушылар мен респонденттер үшін семинарлар өткізу жалғастырылатын болады.

2) Негізгі проблемаларды талдау

Нарықтардың импортқа тәуелділігінің және монополияландырудың жоғары болуы, тауарлар мен қызмет көрсетулердің жекелеген нарықтарындағы бәсекелестіктің төмен болуы, сыртқы талаптардың өзгеруі жағдайларында инфляциялық күтулердің және инфляция деңгейінің артуына әкелмейді. Осы мәселелерді шешу Ұлттық Банк қызметінің шеңберінен шығады. Өз кезегінде, Ұлттық Банк инфляциялық таргеттеу шеңберінде тиісті ақша-кредит саясатын жүргізетін болады.

Валюталық арнаның экономикаға айтарлықтай ықпалына негізделген трансмиссиялық тетіктің жеткілікті емес тиімді пайыздық арнасы инфляцияның тиімді деңгейіне қол жеткізуге арналған негізгі проблемалардың бірі болып табылады.

3) Тәуекелдерді басқару

Мақсатқа қол жеткізуге әсер етуі мүмкін тәуекелдердің атауы	Тәуекелдерді басқару бойынша іс-шаралар
1	2
Бүкіл ортамерзімді кезең бойы мұнайдың бағасын төмендету қысқамерзімді кезеңде теңгенің әлсіреуіне және инфляцияның өсуіне алып келеді.	Тежейтін ақша-кредит саясатын жүргізу.
Қазақстан экономикасының неғұрлым баяу қалпына келуі, оның ішінде мұнай бағасының тұрақтануы жағдайында ішкі сұраныстың баяу қалпына келтірілуі есебінен, инфляцияның төмендеуіне алып келеді.	Ынталандыратын ақша-кредит саясатын жүргізу.

2-стратегиялық бағыт. Қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету

I. Банк секторының қаржылық тұрақтылығын және бәсекеге қабілеттілігін арттыру

1) Реттелетін қызмет аясын дамытудың негізгі параметрлері

2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстан Республикасының банк секторында 33 екінші деңгейдегі банк, оның ішінде 15 банк шетелдік қатысумен жұмыс істеді. 2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша банктердің жиынтық активтерінің мөлшері 25 556,8 млрд. теңге, 01.01.16ж. жағдай бойынша - 23 780,3 млрд. теңге, 01.01.15ж. – 18 239,0 млрд. теңге, 01.01.14ж. – 15 461,7 млрд. теңге болды.

Республикада бір толыққанды «Al Hilal» ислам банкі» АҚ ислам банкі жұмыс істейді, оның активтерінің көлемі 2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстанның банк секторы активтерінің жалпы көлемінің 0,08%, 01.01.16ж. - 0,11%, 01.01.15ж. жағдай бойынша – 0,08%, 01.01.14ж. жағдай бойынша – 0,11% болды.

Қазақстанда ислам банкингін одан әрі дамыту үшін ислам банктерінің жұмыс істеуі және дәстүрлі банктерді ислам банктеріне конвертациялау үшін құқықтық негіз құрылды.

Соңғы жылдары банк секторында банктерді «ірілендіру» есебінен құрылымдық өзгерістер («ForteBank» АҚ, «Темірбанк» АҚ, «Альянс Банк» АҚ қосу арқылы, сондай-ақ «Казкоммерцбанк» АҚ және «БТА Банк» АҚ активтерін біріктіру арқылы қайта құрылымдау арқылы) болды. 2016 жылы Ұлттық Банк Басқармасы «Казинвестбанк» АҚ-ын бағалы қағаздар нарығында банктік және өзге операцияларды және қызметті жүзеге асыруға арналған лицензиядан айыру туралы шешім қабылдады.

Банк жүйесіндегі жұмыс істемейтін қарыздар деңгейінің төмендеуі Ұлттық Банктің 2014-2016 жылдардағы қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету жөніндегі стратегиялық бағыттарының бірі болды. Банк жүйесіндегі жұмыс істемейтін кредиттердің жоғары деңгейі экономиканы кредиттеуді тежейді, банк секторының бәсекеге қабілетін төмендетеді, экономикалық дамуға теріс ықпал етеді, әлемдік нарықтардағы ықтимал болашақ күйзелістер алдындағы орнықтылықты төмендетеді.

Банк жүйесіндегі жұмыс істемейтін қарыздар деңгейінің төмендеуі Ұлттық Банктің 2014-2016 жылдары қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету жөніндегі стратегиялық бағыттарының бір болды. Банк жүйесіндегі жұмыс істемейтін кредиттердің жоғары деңгейі экономиканы кредиттеуді тежейді, банк секторының бәсекеге қабілеттілігін төмендетеді, экономикалық дамуға теріс әсер етеді, әлем нарықтарындағы болашақта болуы мүмкін күйзелістер алдындағы орнықтылықты төмендетеді.

Банк жүйесіндегі жұмыс істемейтін кредиттердің жоғары деңгейін төмендету жөніндегі іс-шаралар шеңберінде Ұлттық Банк Қазақстан

Республикасы Президентінің Жарлығына сәйкес 2014 жылы «Проблемалық кредиттер қоры» АҚ-тың жарғылық капиталын ұлғайтуға бөлінген 250 млрд. теңгені бөлу тетіктерін айқындау бойынша жұмыс жүргізді. Әртүрлі мемлекеттік кеңесші алаңдарда өткен отырыстарда болған талқылаулардың қорытындысы бойынша Ұлттық Банктің жалпы алғанда банк жүйесі бойынша жұмыс істемейтін қарыздардың көлемі мен деңгейіне барынша жүйелік әсері бар ретінде ірі жүйе құраушы банктің жұмыс істемейтін кредиттерін басымдықпен сатып алуға бөлінген қаражатты толық көлемде пайдалану жөніндегі ұсынысын қолдауға шешім қабылданды. Қабылданған шешімге сәйкес жүргізілген іс-шаралардың нәтижесінде, сондай-ақ басқа да қабылданған шаралар («БТА Банк» АҚ лицензиясын тапсыру, банктердің баланстарды тазарту жөніндегі басқа құралдарды пайдалануы) ескеріле отырып, банктер ұсынған есептерге сәйкес банк жүйесі бойынша жұмыс істемейтін қарыздардың көлемін нысаналы 10%-дық көрсеткіш деңгейіне дейін айтарлықтай төмендетуге қол жеткізілді.

2016 жылдан бастап жұмыс істемейтін қарыздар деңгейі 01.01.17ж. жағдай бойынша 1 042,1 млрд. теңгені (несие портфелінен 6,7%) құрап, 194,8 млрд. теңгеге немесе 15,8%-ға төмендеді, 2015 жыл бойы жұмыс істемейтін қарыздар деңгейі 2,1 трлн. теңгеге төмендеді және 2015 жылғы 1 қаңтардағы 3 340,2 млрд. теңгемен (23,5%) салыстырғанда 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 1 236,9 млрд. теңге (несие портфелінен 8,0%) болды. 01.01.14ж. жағдай бойынша жұмыс істемейтін қарыздар 4 158,2 млрд. теңге (несие портфелінен 31,2%) болды.

Банктердің міндеттемелері 2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 22 716,2 млрд. теңге болды, банктердің жиынтық міндеттемелеріндегі ең көп үлес клиенттердің салымдарына (76,0%) тиесілі, 01.01.16ж. міндеттемелер 21 289,9 млрд. теңге (73,3%), 01.01.15 ж. жағдай бойынша – 15 583 млрд. теңге (71,5%) және 01.01.14 ж. жағдай бойынша – 13 384,1 млрд. теңге (73,6%) болды.

2) Негізгі проблемаларды талдау

2014-2015 жылдары күрделі геэкономикалық және геосаяси ахуалға байланысты, Қазақстанның қаржы жүйесінде сақталып отырған бірқатар проблемалар қосымша теріс факторлармен міндет артып отыр, олар оның одан әрі дамуына теріс әсерін тигізуі мүмкін.

а) дағдарыс кезінде кредиттік тәуекелдерді материалдандыру салдарынан қалыптасқан банктердің кредиттік портфеліндегі проблемалық қарыздар үлесінің жоғары деңгейі.

Несие портфелінің өсуіне, жұмыс істемейтін қарыздардың ұлғаюу қарқынының баяулауына, сондай-ақ жүйелік деңгейде несие портфелін сауықтыру үшін жасалған жағдайларға қарамастан 2014 жылға дейін жұмыс істемейтін қарыздар үлесінің елеулі қысқаруы болған жоқ. Портфель сапасының айтарлықтай жақсаруы 2014 – 2015 жылдары көбінесе Ұлттық Банктің банктермен балансты жұмыс істемейтін қарыздардан тазалау бойынша

бірлескен жұмысы есебінен байқалды – «БТА Банк» АҚ-сыз несие портфеліндегі жұмыс істемейтін қарыздардың үлесі 2014 жылы 12,4%-ға, 2015 жылы – 8,0%-ға, 2016 жылы – 6,7%-ға жетті. 2016 жылы банктердің балансын жұмыс істемейтін қарыздардан тазалау бойынша жұмыс жалғасты, алайда дағдарыс кезеңінде жинақталған жұмыс істемейтін қарыздар, бұрынғысынша жұмыс істемейтін портфельдің айтарлықтай бөлігін иеленіп отыр. Бұдан басқа, қарыздар сапасының нашарлауы көбінесе кредиттік белсенділіктің жоғары кезеңінде берілген қарыздар бойынша байқалып отыр.

Сыртқы факторлардың ықпалымен банк секторының және тұтастай алғанда, экономиканың іскерлік және кредиттік белсенділігінің баяулауы байқалады. Осыған байланысты банктердің кредиттік тәуекелді іске асыруы және, тиісінше, жұмыс істемейтін қарыздар көлемінің өсуі ықтимал.

Банктерді баланстарды жұмыс істемейтін активтерден тазалау бойынша барынша қарқынды іс-әрекеттерге ынталандыру мақсатында «Қазақстан Республикасының кейбір нормативтік құқықтық актілеріне банк қызметін реттеу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтыру енгізу туралы» Ұлттық Банк Басқармасының 2015 жылғы 19 желтоқсандағы № 222 қаулысымен жұмыс істемейтін кредиттердің көрсеткіші ертерек ден қоюды индикаторының функциясын орындауды жалғастыратындығы белгіленген, оның шеңберінде банктердің жоғары тәуекелі операциялары бойынша меншік капиталына көтеріңкі талаптар енгізу көзделеді, сондай-ақ жұмыс істемейтін қарыздарды төмендету бойынша жұмыс үшін акционерлердің жауапкершілігі көзделген. Өз кезегінде, банктің кредиттік портфеліндегі жұмыс істемейтін қарыздардың үлесі бойынша нысаналы бағдар (10% деңгейінде) ертерек ден қою шаралары ретінде 2016 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілді.

б) банк секторының қорландыру құрылымының орнықты болмауы шетел валютасындағы депозиттік базаның жоғары шоғырлануын күшейтеді.

Банк секторын қорландырудың негізгі көзі клиенттердің салымдары болып қалып отыр (2017 жылғы 1 қаңтарда клиенттердің банктердің міндеттемелер құрылымындағы үлесі 76,0%, 2015 жылдың қорытындылары бойынша – 73,3% болды). Бұл ретте экономиканың теңгемен кредиттік ресурстарға қажеттілігі жағдайларында валюталарға, өтеуге дейін мерзімге және тарту көздеріне клиенттер салымының жоғары шоғырлануы банктерге қарыз қаражатына қалыптасқан сұранысты толық көлемде қанағаттандыруға мүмкіндік бермейді.

Жалпы алғанда Ұлттық Банктің жеке тұлғалардың теңгемен депозиттері бойынша шекті мөлшерлемесін көтеру жөніндегі шаралары 2016 жылдың басынан бастап клиенттердің салымдарын (2016 жылы клиенттердің шетел валютасындағы салымдарының үлесі барлық салымдардан 69,3%-дан 53,8%-ға дейін төмендеді) долларсыздандыру жылдамдығына оң әсер етті. Осыған қарамастан, айырбастау бағамының бұдан әрі қалыптасуы бойынша айқын еместіктің сақталуы кезінде клиенттердің бағам бойынша құбылмалылықтағы сезімталдығы сол сияқты сақталады.

Оған қоса, теңгемен салымдардың тартымдылығын сақтау үшін мөлшерлемелерді жоғары деңгейде ұстап тұру, осы арқылы банктер өздерінің қарыз алушыларына жүктеме түсіретін айтарлықтай пайыздық шығыстармен байланысты.

Сондай-ақ ұзақ мерзімді қорландырудың болмауы (2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша клиенттер салымдарының 69,4%-ы бір жылдан кем мерзімге, 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша - 65,0% орналастырылған) кредиттеуге, әсіресе инвестициялық жобаларға қатысты тежейтіндей әсер етеді. Бұл факт тұралауын жалғастырып отырған, ипотекалық кредиттеуге теріс әсер етті, сол сияқты банктерді жоғары маржалық қысқа мерзімді кредиттеу жағына қайта бағдарлауды ынталандырды.

Экономиканы дамыту шеңберінде тартылған ұлттық холдингтердің қаражаты, сол сияқты Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының (бұдан әрі – БЖЗҚ) қаражаты банк секторын қаржыландырудың ұзақ мерзімді көзі болуын жалғастыруда. Банктер қаражат тартудың балама көздері болмаған жағдайда, көбіне оған қатысты қысқа позицияны ұстай отырып, мемлекеттік сектордың қаражатына сүйенеді.

в) Банк секторының капитал базасының тәуекелдерге ұшырауға қатысты төменгі деңгейі.

Дамып келе жатқан интеграциялық процестерге, Қазақстан Республикасының Дүниежүзілік Сауда Ұйымына (ДСҰ) кіруіне байланысты шетелдік банктердің елдің аумағындағы филиалдарының бұдан былайғы қызметімен жергілікті банктердің жергілікті және халықаралық деңгейлерде бәсекеге қабілеттігін арттыру қажеттілігі бар. Сонымен қатар банктердің стрестік кезеңдерде орнықтылықты сақтау үшін қажетті талаптарға сәйкес болмауы анықталған соңғы қаржы дағдарысының әлемдік экономикаға ықпалынан сабақ алу мәселесі маңыздылығын жойған жоқ. Осыған байланысты, 2015 жылғы 1 қаңтардан бастап банк секторының бәсекеге қабілеттілігін және қаржы күйзелістеріне орнықтылығын арттыру мақсатында Ұлттық Банк әлемдік практикада, әсіресе Еуропалық одақ елдерінде белсенді түрде енгізілген Банктерді қадағалау жөніндегі Базель комитетінің халықаралық стандарттарына өту процесін белгіледі. Капиталдың ең төменгі стандарттарына қатысты Базель 3 талаптарын енгізу банктердің капиталына қойылатын сандық және сапалы талаптардың кезең-кезеңмен күшеюін білдіреді. Меншікті капиталдың жеткіліктілігіне қойылатын негізгі талаптар мынадай коэффициенттермен сипатталады: негізгі капитал – 2015-2016 жылдардағы тәуекел дәрежесін ескере отырып орташа алынған банк активтерінің 5,0%-нан 2017 жылы 5,5%-ға дейін, бірінші деңгейдегі капитал – 2015-2016 жылдардағы 6,0%-дан 2017 жылы 6,5%-ға дейін, жалпы капитал – 2015-2016 жылдардағы 7,5%-дан 2017 жылғы 8%-ға дейін. Қосымша, Базель 3 сәйкес капиталдың буферлеріне (үстемеақы) қойылатын талаптар енгізілді: консервациялық буфер 2015-2016 жылдардағы 1%-дан (жүйе құраушы банктер

үшін 2%) 2017 жылы 2%-ға дейін (жүйе құраушы банктер үшін 3%) ұлғаяды, сондай-ақ жүйелік буферге талаптар 1% деңгейінде белгіленді. 2018 жылы оған қол жеткізу үшін түпкілікті таргеттелетін деңгейді және өту кезеңінің мерзімін белгілеу жоспарланды. Сол сияқты, шамадан тыс реттеу банк секторының тиімділігіне теріс ықпал етуі мүмкін, ол қаржылық делдал ретінде банк секторының рөлін төмендетуге әкеледі. Тәуекелдерді саралауға әртараптандырылған тәсілдің қажеттілігін және банк секторындағы жүйелік тәуекелдерді төмендетуді ескере отырып, банктердің тәуекелдің жоғары деңгейі бар операциялары бойынша меншікті капиталға қойылатын жоғары талаптар енгізіледі, ал қаржы тұрақтылығына қауіп төндіретін тәуекелдердің шоғырлануы ұлғайған кезде банктің қосымша капиталын және меншікті капиталының ең төменгі жеткіліктілігіне қадағалау үстемесін қалыптастыру бойынша талаптар енгізілді. Сонымен қатар, шағын және орта бизнес субъектілерін дамытуды ынталандыру, тұрғын үйге қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін ипотекалық қарыздар, шағын және орта бизнес субъектілеріне қарыздар, сондай-ақ халықаралық қаржылық есептілік стандарттары (ХҚЕС) бойынша резервтермен жабылған қарыздар бойынша меншікті капиталдың жеткіліктілігіне талаптар төмендетілді.

3) Тәуекелдерді басқару

Мақсатқа қол жеткізуге әсер ететін тәуекелдердің атауы	Тәуекелдерді басқару жөніндегі іс-шаралар
1	2
Әлемдік тауар нарықтарындағы тұрақсыз баға ахуалы	1) Банк секторының тәуекелдерін анықтау және бағалау және стресс-тестілеудің нәтижелері бойынша тиісті қадағалау шараларын қабылдау мақсатында банк секторы субъектілеріне стресс-тестілеу жүргізу. 2) Банк секторының тәуекелдерін барынша азайту және екінші деңгейдегі банктердің тұрақтылығын арттыру мақсатында тәуекелге бағдарланған қадағалауды және пруденциялық реттеуді жетілдіру.
ДСҰ-ға кіруге байланысты шетелдік қаржы институттарының қазақстандық қатысушыларды отандық қаржы нарығынан ығыстыруы	1) Қаржы нарығына қол жеткізуді ырықтандыру шеңберінде тәуекелдерге симметриялы және барабар реттеушілік ортаны құру. 2) Одан әрі институционалдық дамыту: «орташа банктер тобын», сондай-ақ жүйе құраушы банктер

	негізінде «чемпион банктерді» дамытуға ерекше көңіл бөлу арқылы банк секторының бәсекеге қабілеттілігін арттыру.
Кредит тәуекелі. Шетел валютасында номинирленген активтердің жұмыс істемейтін кредиттер деңгейіне ықпалы	Шетел валютасында қарыздарды беруді ынталандырмау мақсатында тиісті валюталық түсімі жоқ қарыз алушылардың меншікті капиталына жоғары талаптар белгілеу
Қорландыру тәуекелі. Клиенттердің шетел валютасындағы салымдары шоғырлануының артуы	1) Экономиканың долларлануын төмендету және ұлттық валютаға сенімді нығайту мақсатында Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры теңгемен және шетел валютасындағы депозиттер бойынша ұсынатын мөлшерлемелердің дифференциалын кеңейту. 2) Теңгедегі құралдардың тартымдылығын арттыру: корпоративтік бағалы қағаздар нарығын дамыту, институционалдық инвесторлардың мүмкіндіктерін кеңейту, теңгедегі қаржы құралдарымен биржалық сауданы ынталандыру бойынша шаралар қабылдау
Пайыздық тәуекел. Қорландырудың теңгелік көздері құнының жоғары деңгейде сақталуы	1) Ақшы нарығының өтімділігін базалық мөлшерлемені белгілеу және тұрақты қолжетімді операцияларды қалпына келтіру арқылы арттыру. 2) Экономиканың басым бағыттарын қолдаудың мемлекеттік бағдарламалары шеңберінде жеңілдік берілетін қаржыландыруды ұсыну.
Банктердің қаржылық орнықтылығының нашарлауы	1) Екінші деңгейдегі банктердің пруденциялық реттелуін жетілдіру. 2) Банктердің заңнама талаптарын қамтамасыз етуі мақсатында қадағалау рәсімдерін іске асыру. 3) Жұмыс істемейтін қарыздарды

	төмендетуді шараларын іске асыру	ынталандыру
--	-------------------------------------	-------------

II. Қаржылық тұрақтылықты арттыру және сақтандыру нарығының бұдан әрі дамуы үшін қажетті жағдайлар жасау

1) Реттелетін сала және қызмет аясын дамытудың негізгі өлшемдері

2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша еліміздің қаржы нарығында 32 сақтандыру ұйымы, 15 сақтандыру брокерлері және 59 актуарийлер, 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша – 33 сақтандыру ұйымы, 15 сақтандыру брокерлері және 61 актуарийлер қызметін жүзеге асырады. Сақтандыру нарығының осы субъектілерінің саны 2015 жылғы 1 қаңтарда 34 сақтандыру ұйымы, 15 сақтандыру брокерлері, 71 актуарийлер және 2014 жылғы 1 қаңтарда – 34 сақтандыру ұйымы, 14 сақтандыру брокерлері, 72 актуарийлер болды.

Сақтандыру секторының активтері 2015 жылғы 1 қаңтарда 612,6 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 17,1%-ға немесе 89,3 млрд. теңгеге ұлғаю), 2016 жылғы 1 қаңтарда – 825,7 млрд. теңге (2015 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 34,8%-ға немесе 213,0 млрд. теңгеге ұлғаю), 2017 жылғы 1 қаңтарда – 856,5 млрд. теңге (жыл басынан бастап 3,7%-ға немесе 30,8 млрд. теңгеге ұлғаю) болды.

Сақтандыру секторының меншікті капиталы 2015 жылғы 1 қаңтарда 286,9 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 32,7 млрд. теңгеге немесе 12,8%-ға ұлғаю), 2016 жылғы 1 қаңтарда – 406,4 млрд. теңге (2015 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 119,4 млрд. теңгеге немесе 41,6%-ға ұлғаю) және 2017 жылғы 1 қаңтарда – 402,3 млрд. теңге (2016 жылдың басынан бастап 4,1 млрд. теңгеге немесе 1%-ға азаю) болды.

2015 жылғы 1 қаңтарда міндеттемелер сомасы 325,7 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 56,6 млрд. теңгеге немесе 21%-ға өсу), 2016 жылғы 1 қаңтарда – 419,3 млрд. теңге (2015 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 93,7 млрд. теңгеге немесе 29%-ға өсу) болды және 2017 жылғы 1 қаңтарда 454,2 млрд. теңге (2016 жылдың басынан бастап 34,9 млрд. теңге немесе 8,3%) болды.

Сақтандыру резервтері (2017 жылғы 1 қаңтарда міндеттемелердің 90,8%-ы) міндеттемелерде негізгі үлесті құрайды. Сақтандыру резервтерінің сомасы 2016 жылғы 1 қаңтардағы және 2015 жылғы 1 қаңтардағы тиісінше 376,9 млрд. теңгеге және 298,1 млрд. теңгеге қарағанда, 2017 жылғы 1 қаңтарда 412,3 млрд. теңге болды. Сақтандыру резервтерінің өсуі 2014 жылы 24,0%, 2015 жылы – 26,5%, 2016 жылы – 9,4% болды.

2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша тікелей сақтандыру шарттары бойынша сақтандыру сыйлықақыларының көлемі 323,2 млрд. теңге (2016 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 22,7%-ға өсу) болды, 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша – 263,3 млрд. теңге (2015 жылғы 1 қаңтармен

салыстырғанда 11,4%-ға өсу), 2015 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша – 236,4 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 6,6%-ға азаю) болды.

Міндетті сақтандыру сыныбы бойынша сақтандыру сыйлықақыларының көлемі 2017 жылғы 1 қаңтарда 77,5 млрд. млрд. теңге, 2016 жылғы 1 қаңтарда 64,0 млрд. млрд. теңге (жыл басымен салыстырғанда 21,1%-ға ұлғаю), 2015 жылғы 1 қаңтарда 58,0 млрд. млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 9%-ға ұлғаю) болды. Ерікті жеке сақтандыру бойынша сақтандыру сыйлықақыларының көлемі 2017 жылғы 1 қаңтарда 83,8 млрд. теңге, 2016 жылғы 1 қаңтарда – 80,4 млрд. теңге (жыл басынан бастап 4,2%-ға ұлғаю), 2015 жылғы 1 қаңтарда – 77,2 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 16,2%-ға азайды) болды. Ерікті мүліктік сақтандыру бойынша сақтандыру сыйлықақылардың көлемі 2017 жылғы 1 қаңтарда 161,9 млрд. теңге, 2016 жылғы 1 қаңтарда – 118,9 млрд. теңге (жыл басымен салыстырғанда 36,1%-ға ұлғаю), 2015 жылғы 1 қаңтарда – 101,2 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 6,2%-ға ұлғаю) болды.

Тікелей сақтандыру шарттары бойынша сақтандыру төлемдерінің көлемі 2017 жылғы 1 қаңтарда 82,9 млрд. теңге (2016 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 23,4%-ға ұлғаю) болды.

Сақтандыру төлемдерінің сомасы 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 67,2 млрд. теңге (2015 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 7,9%-ға ұлғаю) болды. 2015 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша осы көрсеткіш 62,3 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 19,9%-ға ұлғаю) болды.

Бұл ретте, міндетті сақтандыру бойынша сақтандыру төлемдері сомасы 2017 жылғы 1 қаңтарда 27,7 млрд. теңге, 2016 жылғы 1 қаңтарда 25,5 млрд. теңге (жылдың басымен салыстырғанда 8,6%-ға ұлғаю), 2015 жылғы 1 қаңтарда – 26,6 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 32,9%-ға ұлғаю) болды. Ерікті жеке сақтандыру бойынша сақтандыру төлемдері сомасы 2017 жылғы 1 қаңтарда 30,2 млрд. теңге, 2016 жылғы 1 қаңтарда – 30,6 млрд. теңге (жыл басымен салыстырғанда 1,3% -ға азаю), 2015 жылғы 1 қаңтарда – 25,7 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 12,6%-ға ұлғаю) болды. Ерікті мүліктік сақтандыру бойынша 2017 жылғы 1 қаңтарда сақтандыру төлемдерінің сомасы 25 млрд. теңге, 2016 жылғы 1 қаңтарда – 11,1 млрд. теңге (жыл басынан салыстырғанда 125,3%-ға ұлғаю), 2015 жылғы 1 қаңтарда – 10,1 млрд. теңге (2014 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 9,7%-ға ұлғаю) болды.

2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша қайта сақтандыруға берілген сақтандыру сыйлықақыларының көлемі 131,6 млрд. теңге (2016 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда өсу 46,4%-ды құрады) болды. 2016 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша қайта сақтандыруға берілген сақтандыру сыйлықақыларының көлемі 89,9 млрд. теңге немесе тікелей сақтандыру шарттары бойынша қабылданған сақтандыру сыйлықақылары көлемінің 34,1%-ын құрады. 2015 жылғы 1 қаңтарда және 2014 жылғы 1 қаңтарда осы

көрсеткіштер тиісінше 79,9 млрд. теңге (33,8%) және 75,2 млрд. теңге (29,7%) болды. Бұл ретте бейрезиденттерге қайта сақтандыруға берілген сақтандыру сыйлықақыларының үлесі тікелей сақтандыру шарттары бойынша қабылданған сақтандыру сыйлықақыларының көлемінде маңызды болып қалуда (2017 жылғы 1 қаңтарда көрсеткіш 35,0%-ды, 2016 жылғы 1 қаңтарда - 28,6%-ды, 2015 жылғы 1 қаңтарда – 26,6%-ды және 2014 жылғы 1 қаңтарда – 24,1%-ды) құрады.

2) Негізгі проблемаларды талдау

Қазақстандық сақтандыру жүйесінде оның бұдан әрі дамуына теріс әсер ететін бірқатар проблемалар бар. Мыналар негізгі проблемалар болып табылады:

- сақтандыру ұйымдарын капиталдандырудың ағымдағы деңгейі жеке ұстап тұру мүмкіндігін шектейді, нәтижесінде Қазақстан Республикасының бейрезидент қайта сақтандырушыларына берілетін сақтандыру сыйлықақыларының жоғары үлесіне әкеледі. Бұл ретте бейрезидент қайта сақтандыру ұйымдарынан өтемақы шамалы болып табылады. Қайта сақтандыру арналары бойынша Қазақстаннан тыс ақша қаражатының айтарлықтай әкетілуі болады;

- тиімсіз қайта сақтандыру, қайта сақтандыру сақтандыру тәуекелдерінен қорғау құралы ретінде емес, басқа мақсаттарда, оның ішінде сақтандыру резервтерін төмендету, пруденциялық талаптар үшін, сондай-ақ активтерді шығару және салықтық оңтайландыру мақсатында пайдаланылады. Қайта сақтандыру сақтандыру ұйымдары қызметінің өте ашық емес бағыттары болып табылады;

- сақтандыру делдалдары қызметінің ашық еместігі. Мәселен, іс жүзінде әкімшілік шығыстар арқылы комиссиялық сыйақыны жасырын төлеумен, сақтандыру өнімдері бағаларының жасырын демпингімен және комиссиялық сыйақыны сақтандыру ұйымдарының активтерін шығару құралы ретінде пайдалануға қатысты проблемалардың бар екендігі байқалды. Сақтандыру агенттеріне негізсіз жоғары комиссиялық сыйақылар төлеу толық қайта резервтемеуге және сақтандыру ұйымдары шығындылығы коэффициенттерінің ұлғаюына апарады және соңында сақтандыру ұйымдарының қаржылық орнықтылығына әсерін тигізеді;

- міндетті сақтандырудың тиімсіз дамуы. Сақтандырудың жекелеген міндетті түрлері бойынша шығындылық, өтелетін тәуекелдерді қайталау, міндетті сақтандырумен төмен қамту, өтелетін тәуекелдерді нақты айқындамау;

- өмірді сақтандыру нарығының аздап өсуі, атап айтқанда халықтың мүдделігі төмен болуы және ұзақ мерзімді жинақтау құралдарына сенімсіздік.

Аталған проблемалар сақтандыру нарығын капиталдану және ауқымын қамтамасыз ету, сақтандыру ұйымдарының бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында сақтандыру (қайта сақтандыру) бойынша нормативтік базаны жетілдіру бойынша бірқатар шараларды заңнамалық деңгейде қабылдауды талап етеді.

Делдалдардың қызметімен байланысты проблемалар түбегейлі шешімді және сақтандыру нарығына қатысушылар сақтандыру қызметін көрсету процесінде туындайтын қазіргі кездегі «сақтандыру ұйымы – сақтандыру агенті – сақтанушы» желісінің өзара әрекет ету схемасын қайта қарауды талап етеді. Сақтандырудың барлық түрі бойынша жоғары әкімшілік шығындарды ескере отырып, сақтандыру өнімдерін сатудың үлесін, ерекше айтқанда сақтандырудың міндетті түрлері бойынша сақтандыру агенттері арқылы төмендету жөніндегі мәселе қаралады. Мәселен, сақтандырудың міндетті және ерікті түрлеріне қатысты сақтандыру полистерін электрондық сатуды енгізу шешім жолдарының бір ретінде ұсынылады, ол сақтандыру ұйымдарына әкімшілік шығыстарын оңтайландыруға және сақтандыру өнімдерінің құнын төмендетуге мүмкіндік береді.

Міндетті сақтандыру бойынша міндетті сақтандыруды реттеудің қазіргі кездегі тәсілдерін қайта қарау, оның ішінде, міндетті сақтандырудың тиімсіз жұмыс істейтін және қайталанатын сыныптарын оңтайландыру және жою талап етіледі.

Өмірді сақтандыру мемлекеттік әлеуметтік қамтамасыз ету жүйесінің жеткіліксіздігін өтеуге, сондай-ақ азаматтардың қаржылық мүддесін қорғауға мүмкіндік беретіндіктен әлеуметтік бағытталған сала болып табылады. Азаматтық қоғамда және ел экономикасында өмірді сақтандырудың маңыздылығы мен ролін ескере отырып, Қазақстан Республикасында өмірді сақтандыру жөніндегі шараларды, оның ішінде мемлекеттің қолдауымен шараларды қабылдау қажет.

3) Тәуекелдерді басқару

Мақсатқа қол жеткізуге әсер ететін тәуекелдердің атауы	Тәуекелдерді басқару жөніндегі іс-шаралар
1	2
ҚР бейрезидент қайта сақтандырушыларының қаржылық төлем жасау қабілеттілігі нашарлауы.	ҚР сақтандыру ұйымдарын бақылау мен қадағалауды күшейту; Қайта сақтандырушының сақтандыру резервтеріндегі үлесін қалыптастыру жөніндегі тәсілді қайта қарау; Төлем жасау қабілеттілігі маржасының жеткіліктілігі нормативін есептеу кезінде қайта сақтандыруға берілген (берілетін) міндеттемелердің көлеміне қолданатын коэффициенттерді қайта қарау.
Сақтандыру ұйымдарының шығыстарын ұлғайту.	Сақтандыру шарттарын жасасу (сақтандыру шарттарын электрондық нысанда жасасу) әдістерін қайта қарау, ол, кейіннен, сақтанушылардың сақтандыру делдалдарына өтініш берусіз сақтандыру

	шарттарын жасасу рәсімін жеңілдетуге, сондай-ақ сақтандыру ұйымдарының шығыстарын (сақтандыру полистерін сақтауға және қағаздан жасауға кететін шығыстарды) төмендетуге мүмкіндік береді.
Отандық және халықаралық қаржы нарықтарында жағдай өзгеруі салдарынан сақтандыру ұйымдарының инвестициялық позициясы нашарлауы	Сақтандыру ұйымдарының активтерін инвестициялауға және әртараптандыруға қойылатын талаптарды қайта қарау; Сақтандыру ұйымдарының инвестициялық тәуекелдерін бағалау және тиісті қадағалау іс-шараларын қабылдау мақсатында сақтандыру ұйымдарына стресс-тестілеу өткізу.

III. Бағалы қағаздар нарығын одан әрі дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау

1) Қызметтің реттелетін саласын және аясын дамытудың негізгі өлшемдері

Елдің қаржы нарығында 2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 46 брокер–дилер, 10 кастодиан - банк, 23 инвестициялық портфельдің басқарушысы, 2 трансфер-агент, 1 қор биржасы, 1 қаржы құралдарымен клирингтік қызметті жүзеге асыратын ұйым, 1 бағалы қағаздардың орталық депозитарийі және 1 бағалы қағаздардың тіркеушісі жұмыс істейді.

1-кесте. Бағалы қағаздар нарығының кәсіби қатысушылары

	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Барлығы брокерлер-дилерлер, оның ішінде:	50	47	46
Банктер	25	24	23
оның ішінде 1-санатты	22	21	19
банктік емес ұйымдар	24	23	23
оның ішінде 1-санатты	21	22	23
Алматы қаласы өңірлік қаржы орталығының қатысушылары (АӨҚО)	1	1	-
Кастодиандар	11	10	10
Инвестициялық портфельді басқарушылар (ИПБ)	27	23	23
Трансфер-агенттер	2	2	2
Бағалы қағаздармен сауда-саттықты	1	1	1

ұйымдастырушылар			
Бағалы қағаздар нарығында (БҚН) қаржы құралдарымен мәмілелер бойынша клирингтік қызмет	1	1	1
Бағалы қағаздардың бірыңғай тіркеушісі	1	1	1
Бағалы қағаздардың орталық депозитарийі	1	1	1
Жиынтығы	94	86	85

Бағалы қағаздар нарығының кәсіби қатысушыларының жиынтық активтері 2015 жылғы 1 қаңтарда, 2016 жылғы 1 қаңтарда және 2017 жылғы 1 қаңтарда тиісінше 131 677 млн. теңге, 129 576 млн. теңге и 122 750 млн. теңге болды.

Меншікті капитал 2015 жылғы 1 қаңтарда 113 422 млн. теңге, 2016 жылғы 1 қаңтарда 103 824 млн. теңге (2015 жылғы 1 қаңтардағымен салыстырғанда 9 598 млн. теңгеге немесе 8,5%-ға азаю) және 2017 жылғы 1 қаңтарда 89 715 млн. теңге (2016 жылдың басына бері 14 109 млн. теңгеге немесе 13,6%-ға азаю) болды.

2-кесте. Бағалы қағаздар нарығының кәсіби қатысушыларының жиынтық қаржылық көрсеткіштері¹, млн. теңге

	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Жиынтық активтер, оның ішінде:	131 677	129 576	122 750
брокерлер-дилерлер	2 032	3 384	1 785
ИПБ	128 921	125 634	120 026
тіркеуші	724	558	939
Міндеттемелер, оның ішінде:	18 255	25 753	33 034
брокерлер-дилерлер	185	622	971
ИПБ	18 038	25 083	32 024
тіркеуші	32	48	39
Капитал, оның ішінде:	113 422	103 824	89 715
брокерлер-дилерлер	1847	2 762	814
ИПБ	110 883	100 552	88 001
тіркеуші	692	510	900
Жарғылық капитал, оның ішінде:	133 219	95 692	97 248
брокерлер-дилерлер	2 158	2 807	846
ИПБ	129 978	91 802	94 819
тіркеуші	1083	1 083	1 583

Ұлттық Банк 2016 жылы пайыздық мөлшерлемелер бойынша нарықтық күтулерді қалыптастыру мақсатында кірістіліктің қисығын тұрғызу бойынша жұмысты бастады, ол қор нарығы жандануына әсер етеді. Ұлттық Банк 2016 жылғы сәуірде ішінара мерзімінен бұрын сатып алу мүмкіндігімен ноттардың

¹ ЕДБ-ны есепке алусыз қаржылық көрсеткіштер бойынша ақпарат

айналыс мерзімін 1 жылға дейін біртіндеп ұлғайтумен қысқа мерзімді ноттарды орналастыру бойынша аукциондарды өткізуді бастады. Қабылданған іс-әрекеттердің нәтижесінде ноттардың қайталама нарығында операциялардың көлемі елеулі дәрежеде өсті. Ұлттық Банк 2016 жылғы қарашада 2-5 жыл секторында кірістіліктің тәуекелсіз қисығын қалыптастыруға кірісті. Мәселен, 2016 жылғы 15 қарашадан бастап 2016 жылғы 20 желтоқсан аралығындағы кезеңде Ұлттық Банктің меншікті портфеліндегі 2, 3, 4 және 5 жыл өтеу мерзімі бар мемлекеттік бағалы қағаздарды сату бойынша аукциондар өткізілді. Осы аукциондар Қазақстанның қор нарығында арнайы сауда-саттық түрінде өткізілді. Өткізілген аукциондардың нәтижесінде пайыздық мөлшерлемелерді 5 жылға дейінгі мерзімде төмендету бойынша нарықтық күтулер белгіленді.

2) Негізгі проблемаларды талдау

Ұйымдастырылған қор нарығында эмитенттердің, инвесторлардың, сондай-ақ қаржы құралдарының саны жеткіліксіз болуына қарай ішкі қор нарығы өтімділігінің төмен деңгейі Қазақстанның бағалы қағаздар нарығының дамуын тежейтін негізгі проблема болып табылады.

Отандық қор нарығының өтімділігі азаюына нарықта институционалдық сұраныстың және эмитенттердің бағалы қағаздар нарығы арқылы акционерлік және (немесе) қарыз капиталын тарту мүмкіндігі тарылуы, сондай-ақ сауда-саттықтың көлемі қысқаруы да әсер етеді.

Осыған байланысты отандық қор нарығын жандандыру мақсатында қор нарығында инвесторлар мен эмитенттерді жандандыруды, инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін қорғау арқылы отандық қор нарығында орын алып отырған инвестициялық процестерге олардың сенімділігін арттыруды қамтамасыз ететін тетіктерді жетілдіруге бағытталған іс-шараларды жүзеге асыруды жалғастыру жоспарланып отыр.

Сонымен қоса, Қазақстан Республикасының қаржы нарығын 2030 жылға дейін дамыту тұжырымдамасында көзделген отындық қор нарығын дамыту жөніндегі іс-шараларды іске асыру көзделіп отыр.

Ұлттық Банк Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігімен тығыз үйлестіре отырып кірістіліктің қисығын тұрғызу жұмысын жалғастырады, ол нарыққа қатысушыларда бағалы қағаздарды орналастыру арқылы ұзақ мерзімді қорландыруды тарту үшін бағдарды қалыптастыруды қамтамасыз етеді және осылайша, қор нарығы жандануына ықпал етеді.

3) Тәуекелдерді басқару

Мақсатқа жетуге әсер етуі мүмкін тәуекелдердің атауы	Тәуекелдерді басқару жөніндегі іс-шаралар
1	2
Еуразиялық экономикалық одан (бұдан әрі – ЕАЭО) туралы шартта және Қазақстанның ДСҰ кіруіне байланысты көзделген заңнаманы үйлестіргеннен кейін және	Қаржы нарығына қатысушылар үшін шетел банктерінің тікелей филиалдарына, Қазақстан Республикасының бейрезиденттері сақтандыру (қайта сақтандыру) және

шектеулерді алып тастағаннан кейін бейрезиденттердің қаржы ұйымдарының филиалдары көрсететін қаржы қызметтерінің кіруі ұлғаюы	сақтандыру брокерлері үшін реттеуді енгізу арқылы тең келетін жағдайларды жасау.
Отандық эмитенттердің халықаралық сауда алаңдарына, оның ішінде ЕАЭО қатысушы – елдердің сауда алаңына кетуі	Отандық қор нарығының тартымдылығын арттыру, инвестициялық базаны кеңейту және нарықтың отандық қатысушыларының бәсекеге қабілеттілігін арттыру бойынша шаралар қабылдау.
«Астана» халықаралық қаржы орталығымен (АХҚО) және Қазақстан Республикасы юрисдикциялары арасындағы реттеуіш арбитраж	Реттеуіш арбитраждың тәуекелдерін төмендету жөніндегі алдын алу шараларын қабылдау.
Эмитенттердің бағалы қағаздардың ұйымдастырылған нарығына бағалы қағаздарды орналастыру арқылы қаражатты тартуға мүдделері жеткіліксіз болуы	Нарыққа жаңа эмитенттер шығуын ынталандыру тетіктерін жасау және оларды қолдау жөніндегі бағдарламаларды енгізу.
Бағалы қағаздар нарығының кәсіби қатысушыларына қатаң реттеуін талаптар қою	Бағалы қағаздардың ұйымдастырылған нарығының қатысушыларын реттеуді ырықтандыру
Инвесторлық базаның шектеулі болуы және халықтың қор нарығына төмен тартылуы	Инвесторлық базаны брокерлердің электрондық қызметті ұсыну, бағалы қағаздармен сауданың қағидаларын қысқарту, инвестициялаудың ұжымдық нысандарын жасау және қызмет етуі және инвестициялар үшін қауіпсіз ортаға кепілдік беретін жүйені құру процестерін ырықтандыру арқылы инвесторлық базаны кеңейту.
Банктік және сақтандыру (қаржылық) холдингтерінің инвестициялық саясатын шектеу	Сатып алуға рұқсат берілген қаржы құралдарының тізбесін кеңейту.
Қазақстан Республикасының қаржы нарығын 2030 жылға дейін дамыту тұжырымдамасында белгіленген бағалы қағаздар нарығын ынталандыру жөніндегі	Қазақстан Республикасының қаржы нарығын 2030 жылға дейін дамыту тұжырымдамасында белгіленген бағалы қағаздар нарығын дамытуды ынталандыру мәселелерін әзірлеу кезінде

жоспарланған мақсаттар мен міндеттерді толық орындамау.	ведомствоаралық үйлестіруді күшейту.
---	--------------------------------------

IV. Жинақтаушы зейнетақы жүйесін одан әрі дамытуға жағдай жасау

1) Реттелетін қызмет саласын немесе аясын дамытудың негізгі өлшемдері
Бүгінгі күні «Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ (бұдан әрі – БЖЗҚ) міндетті зейнетақы жарналарын, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналарын және ерікті зейнетақы жарналарын тартуды жүзеге асыратын жалғыз ұйым болып табылады.

«Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» 2013 жылғы 21 маусымдағы Заңға сәйкес ерікті жинақтаушы зейнетақы қорлары да ерікті зейнетақы жарналарын тартуға құқылы, алайда бүгінгі күні ерікті зейнетақы жарналарын тарту құқығымен инвестициялық портфельді басқару бойынша қызметті жүзеге асыру үшін лицензия алуға арналған өтініш Ұлттық Банкке келіп түскен жоқ.

Міндетті зейнетақы жарналары бойынша салымшылар (алушылар) шоттарының саны 2016 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 94 630 бірлікке немесе 1,0%-ға азайып, бұл ретте 2015 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда керісінше, 2 496 бірлікке немесе 0,03%-ға ұлғая отырып, 2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 9 380 059 болды.

Ерікті зейнетақы жарналары бойынша салымшылар (алушылар) шоттарының саны 2016 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 2 528 бірлікке немесе 6,5%-ға, ал 2015 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 3 417 бірлікке немесе 8,6%-ға азая отырып, 2017 жылғы 1 қаңтарда 36 517 болды.

Міндетті кәсіптік жарналар бойынша салымшылар (алушылар) шоттарының саны 2015 жылғы 1 қаңтарда 328 105 бірлік, 2016 жылғы 1 қаңтарда 372 889 бірлік (2015 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 13,6%-ға ұлғайды) және 2017 жылғы 1 қаңтарда 400 427 бірлік болды (2016 жылдың басынан бастап 7,4%-ға ұлғайды).

Салымшылардың (алушылардың) зейнетақы жинақтары 2017 жылғы 1 қаңтарда 6 685,3 млрд. теңге болды, бұл ретте 2015 жылдың басымен салыстырғанда 2 167,5 млрд. теңгеге (48,0%) ұлғайды, 2016 жылдың басымен салыстырғанда 857,1 млрд. теңгеге (14,7%) ұлғайды.

БЖЗҚ-тан жүзеге асырылған зейнетақы төлемдерін ескере отырып, зейнетақы активтерін инвестициялаудан алынатын «таза» инвестициялық кіріс сомасы 2015 жылғы 1 қаңтарда 990,5 млрд. теңгені, 2016 жылғы 1 қаңтарда 1 751,9 млрд. теңгені (2015 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 76,9%-ға ұлғайды) және 2017 жылғы 1 қаңтарда 2 224,3 млрд. теңгені құрады (2016 жылдың басынан бастап 27,0%-ға ұлғайды).

Зейнетақы төлемдері мен сақтандыру ұйымдарына аударымдар 2016 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 169,7 млрд. теңгеге (25,3%) ұлғайып, 2015

жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 310,8 млрд. теңгеге (58,7%) ұлғая отырып, 2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 840,4 млрд. теңге болды.

2017 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша зейнетақы активтерінің жиынтық көлемі 2016 жылдың басынан бастап 855,1 млрд. теңгеге (14,7%) ұлғайып, 6 689,7 млрд. теңге болды, 2015 жылдың басынан бастап 2 343,7 млрд. теңгеге (53,9%) ұлғайды.

Сонымен қоса, 2017 жылдың басындағы жағдай бойынша инвестицияланған зейнетақы активтерінің жалпы сомасының 43,5%-ын Қазақстан Республикасының мемлекеттік бағалы қағаздары, 38,3%-ын Қазақстан Республикасы эмитенттерінің мемлекеттік емес бағалы қағаздары иеленеді, бұл тиісінше 2 910,8 млрд. теңгеге және 2 561,8 млрд. теңгеге тең.

2016 жылғы 1 қаңтардан бастап 2017 жылғы 1 қаңтарға дейінгі кезеңде зейнетақы активтерінің орташа айлық ұлғаюы 71,3 млрд. теңгені құрады.

2) Негізгі проблемаларды талдау

Қазіргі уақытта салымшыларда зейнетақы жинақтарын басқарудың инвестициялық стратегиясын және басқарушы компанияны таңдау құқығы, сондай-ақ зейнетақы жинақтарын басқарудың тиімділігін бағалау мүмкіндігі жоқ. Ұлттық Банк зейнетақы активтерін жалғыз инвестициялық басқарушы болып табылады. Зейнетақы активтерін басқарудың қолданыстағы схемасы бірқатар жүйелік тәуекелдерді қамтиды, атап айтқанда, азаматтардың жеке жинақтарын басқару кезінде мемлекеттің мүдделер қақтығысы орын алды, зейнетақы қызметтерінің нарығындағы бәсекелестік жойылды.

Тиісті зейнетақыны қамтамасыз ету жауапкершілігі зейнетақы жүйесінің барлық субъектілерінде: мемлекетте, жұмыс берушіде және қызметкердің өзінде де болуы тиіс.

Осыған байланысты негізгі мақсаты салымшыға өзінің зейнетақы жинақтарын басқарудың инвестициялық стратегиясын және басқарушы компанияны таңдау құқығын беру болып табылатын зейнетақы активтерін басқару жүйесін реформалау жоспарланады. Ұсынылатын шараларды іске асыру азаматтардың жинақтарын басқару кезінде мемлекет мүдделерінің қақтығысын барынша азайтуға мүмкіндік береді, зейнетақы қызметтерінің нарығындағы бәсекелестікті қамтамасыз етеді және басқарушы компанияларды көбірек инвестициялық кіріс алуға ынталандыратын болады деп ойлаймыз.

Өз кезегінде, салымшылар өзінің басқарушы компаниясы қызметінің нәтижесін оның бәсекелес компанияларының көрсеткіштерімен салыстыра отырып, олардың зейнетақы жинақтарын басқарудың тиімділігін бағалау мүмкіндігіне ие болады.

Жинақтаушы зейнетақы жүйесі шығарылып қойған бағалы қағаздардың ұйымдастырылған нарығында айналу мүмкіндігін сақтап қана қоймай, жаңа өтімді және сенімді қаржы құралдарының пайда болуына да мұқтаж. Сонымен қоса, бұрын жинақтаушы зейнетақы қорлары болып табылған «зәкірлік» инвесторлардың қор нарығында болмауы қор нарығының өтімділігіне теріс әсер етеді.

Зейнетақы активтерін басқару жүйесінің реформасын іске асыру нәтижесінде нарықта ірі «зәкірлік» инвесторларға айналатын зейнетақы активтерін басқару жөніндегі компания арқылы институционалдық инвесторлар пайда болды. Бұл ретте, ірі инвесторлар артынан қор нарығына қорландыруға мұқтаж эмитенттер де шығатын болады.

Сондай-ақ, зейнетақы жүйесінде орын алған проблемалардың бірі зейнетақы активтерінің кірістілігін барынша азайту сияқты осындай басымдықтар арасында балансты қамтамасыз ету (салымшылардың (алушылардың) әл-ауқатын арттыру салдары сияқты) және зейнетақы активтері есебінен Қазақстанның ішкі экономикасын қорландыру болып табылады.

3) Тәуекелдерді басқару

Мақсатқа жетуге әсер етуі мүмкін тәуекелдердің атауы	Тәуекелдерді басқару бойынша іс-шаралар
1	2
Халықтың жинақтаушы зейнетақы жүйесіне сенбеуі	Жинақтаушы зейнетақы жүйесінің өзекті мәселелері бойынша халық арасында жан-жақты ақпараттық-түсіндіру жұмысын жүргізу.
Зейнетақы активтерін инвестициялауға арналған негізгі алаң ретінде отандық қор нарығының төмен өтімділігі	Эмитенттердің қор нарығына шығуын ынталандыруға, инвесторлардың, оның ішінде шетелдік инвесторлардың отандық қор нарығына шығуын жеңілдетуге бағытталған шараларды қабылдау. Квазимемлекеттік сектор компанияларының «Қазақстанның қор биржасы» АҚ-тың сауда алаңына шығуы бойынша «Халықтық IPO» бағдарламасын жаңарту.

V. Тиімді валюталық реттеуді және валюталық бақылауды қамтамасыз ету

1) Реттелетін қызмет саласын немесе аясын дамытудың негізгі өлшемдері

1. Қазақстанда капиталдың еркін ауысуына қандай да бір шектеулер қоймайтын және елде коммерциялық қызметті жүзеге асыруға кедергі келтірмейтін ырықтандырылған валюталық режим қолданылуда. Ағымдағы жағдайларда Қазақстандағы валюталық реттеудің негізгі міндеті сыртқы экономикалық конъюнктура мен елдің валюта нарығындағы ахуал күрт өзгерген жағдайда барабар шешімдер қабылдау және жедел ден қою мақсатында валюталық операциялар мен капитал ағындары жөніндегі ақпараттық базаны қамтамасыз ету болып табылады. Статистикалық

мониторинг базасы капитал қозғалысының ірі операциялары үшін тіркеудің және хабарлаудың қолданыстағы режимдері, сондай-ақ экспорттық-импорттық мәмілелер бойынша валютаны репатриациялау талаптары негізінде қалыптасады.

Төлем балансы, халықаралық инвестициялық позиция мен сыртқы борыш бойынша статистикалық және талдамалық ақпаратты қалыптастыру мақсатында тіркеу және хабарлау режимдері мыналарды:

1) Қазақстан Республикасында баламасы 500 мың АҚШ долларынан астам сомаға капиталдың (мүліктің, ақшалай қаражаттың) келіп түсуін;

2) Қазақстан Республикасынан баламасы 100 мың АҚШ долларынан астам сомаға капиталдың (ақшалай қаражаттың, мүліктің берілуі) аударылуын көздейтін капитал қозғалысының ірі операцияларын есепке алады.

Ішкі валюта нарығында валюта ұсынысын қамтамасыз ету мақсатында сыртқы сауда келісімшартының талаптарында айқындалатын мерзімде валютаны репатриациялау талабы көзделді. Репатриациялау талабының орындалуын бақылау сыртқы сауда мәмілелеріне қатысушы резидентке қызмет көрсететін коммерциялық банктегі сыртқы сауда келісімшартын есептік тіркеу арқылы сомасы баламасында 50 мың АҚШ долларынан асатын сыртқы сауда мәмілелері бойынша жүзеге асырылады.

Капиталдың еркін қозғалысы үшін жағдай жасау бойынша Қазақстанда өткізіліп жатқан шаралар Еуразиялық экономикалық одаққа қатысушы мемлекеттерде макроэкономикалық және саяси тұрақтылық орын алған кезде орнықты экономикалық өсуге қолжеткізуге және елдің экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін болады.

Орын алып отырған сыртқы күйзеліс тәуекелдерін ескерсек, заңнамада елдің экономикалық қауіпсіздігі мен оның қаржы жүйесінің тұрақтылығына төнген қауіп-қатерге жедел ден қою тетігі көзделген. Егер ахуалды экономикалық саясаттың басқа шараларымен шешуге болмаса, арнайы валюталық режим шеңберінде жекелеген валюталық шектеулерді қысқа мерзімде енгізу мүмкіндігі көзделген. Арнайы валюталық режимді Президент Үкіметпен және Ұлттық Банкпен бірлескен консультациялар өткізгеннен кейін бір жылдан аспайтын мерзімге енгізуі мүмкін. Осы уақытқа дейін Қазақстан Республикасы мұндай қорғаныш тетігін қолданбаған болатын.

2. Валюталық құндылықтарды пайдалануға байланысты қызметті лицензиялау саласында қолма-қол шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыруға лицензия алу қажеттілігі туралы талап сақталды.

Қазіргі уақытта Қазақстанда валюталарды айырбастаудың ұйымдастырылған нарығында жеке тұлғалардың қолма-қол шетел валютасына сұранысын қанағаттандыратын банктік, сол сияқты банктік емес айырбастау пункттерінің (уәкілетті ұйымдардың) тармақталған желісі жұмыс істейді.

Ұлттық Банк уәкілетті ұйымдардың қызметін реттеу шеңберінде 2014-2016 жылдары (1) есепке алуды автоматтандыруға қойылатын талаптарды

енгізу жолымен жүргізілетін операциялардың айқындылығын арттыру, (2) қолма-қол шетел валютасын сатып алу және сату бағамдары арасындағы ауытқулардың шектерін енгізу арқылы қолма-қол валюта нарығында алыпсатарлықты болдырмау, (3) уәкілетті ұйымдардың қызметіне ұдайы бақылау жасау және мониторинг жүргізу, (4) рұқсат беру рәсімдерін оңтайландыру бойынша жұмыс жүргізді.

Ұлттық Банк қабылдайтын шаралар қолма-қол шетел валютасы нарығындағы алыпсатарлық операцияларын болдырмауға, қаржылық қызметтерді тұтынушылардың мүдделерін қорғауға мүмкіндік береді.

2011-2014 жылдар аралығында Қазақстан бойынша банктік және банктік емес айырбастау пункттерінің (бұдан әрі – АП) жалпы саны айтарлықтай өзгерген жоқ, бұл ретте банктік емес айырбастау пункттерінің үлесі алдыңғы кезеңдегідей шамамен 30% (2014 жылы – 3030 АП, олардың ішінде 929 банктік емес, 2015 жылы – 2979 АП, олардың ішіндегі 948 банктік емес, 2016 жылы – 2 895 АП, олардың ішінде 972 банктік емес) болды.

2) Негізгі проблемаларды талдау

1. Соңғы жылдары ЕАЭО туралы шарттың жобасын әзірлеу және келісу бөлігінде Кеден одағы мен Біртұтас экономикалық кеңістіктің шарттық-құқықтық базасын кодификациялау бойынша белсенді жұмыс жүргізілді. ЕАЭО туралы шарт күшіне енген/қабылданған сәттен бастап оған кіретін, Кеден одағы мен Біртұтас экономикалық кеңістіктің шеңберінде жасалған халықаралық шарттар (келісімдер) өздерінің қолданылуын тоқтатты. Осылайша, көрсетілген Шарт Кеден одағы құрылған сәттен бастап бірнеше жыл ішінде мемлекеттер қол жеткізген барлық уағдаластықты қамтыды.

Еуразиялық экономикалық одақ кеңістігінде жаһандандыру және ықпалдасқан процестерді күшейту, сондай-ақ Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына кіруі жағдайларында қол жеткізілген халықаралық уағдаластықтар шеңберінде қолданыстағы валюталық заңнаманы бейімдеу қажет.

Соған қарамастан, валюталық реттеу және валюталық бақылау тәсілдерін қайта қарау валюталық реттеудің негізгі мақсаттарына зиян келтірместен, яғни капиталдың еркін қозғалысы осы саладағы ахуалды барабар бағалау мүмкіндігін жоғалтуға айналмайтындай етіп жүзеге асырылуы тиіс. Осылайша, валюталық реттеуді және бақылауды тиімді жүзеге асыру мақсатында валюталық операциялар мен капитал ағындары бойынша толық және дәйекті ақпарат алу үшін статистикалық мониторинг жүйесін жетілдіру талап етіледі.

2. ЕАЭО-ға қатысушы мемлекеттерде айырбастау операцияларын ұйымдастыру бойынша қызметті банктер жүзеге асырады, бұл қызметтің айқындылығын және бақылаудың тиімділігін, оның ішінде қылмыстық жолмен алынған кірісті жылыстатуға және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл (АЖ/ТҚК) саласында бақылаудың тиімділігін қажетті деңгейде қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Қазақстанда валютаны айырбастау бойынша қызметтерді банктермен қатар уәкілетті ұйымдардың көрсететінін ескерсек, мұндай банктік емес ұйымдарға қатысты реттеу мен бақылау жүйелерін одан әрі жетілдіру қажет.

3) Тәуекелдерді басқару

Мақсатқа қолжеткізуге ықпал етуі мүмкін тәуекелдердің атауы	Тәуекелдерді басқару бойынша іс-шаралар
1	2
Елдің экономикалық қауіпсіздігіне қатер туғызатын сыртқы факторлардың нашарлауы (валюта нарығының тұрақсыздануы, алтынвалюта резервтерінің таусылу тәуекелі)	«Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 32-бабында көзделген жедел ден қою шараларын іске асыру.
ЕАЭО-ға қатысушы мемлекеттердегі макроэкономикалық және саяси тұрақсыздық. ЕАЭО-ға қатысушы мемлекеттердің үйлестірілмеген валюталық реттеу шараларын қабылдаған жағдайында капитал ағындары үшін жағдай жасайтын реттеушілік төрелік тәуекелі.	ЕАЭО-ның нормативтік құқықтық базасын әзірлеуге қатысу арқылы валюталық реттеу саласындағы тәсілдерді келісу қағидаттарын іске асыру «Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 32-бабында көзделген жедел ден қою шараларын іске асыру.
Капиталдың мобильдігіне ықпал ететін шаралар бөлігіндегі үйлестірілмеген іс-әрекеттер	Нормативтік базаны әзірлеу кезінде ведомствоаралық үйлестіруді күшейту, капиталдың мобильдігіне ықпал ететін шаралар бойынша келісілген шешімдерді қабылдау

VI. Қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың тиісті деңгейін қамтамасыз ету

1) Реттелетін саланы немесе қызмет саласын дамытудың негізгі өлшемдері

Қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтары мен мүдделерін қорғау:

- қаржылық қызметтерді тұтынушылардың және микроқаржы ұйымдарының қызметтерін тұтынушылардың (бұдан әрі – қаржылық қызметтерді тұтынушылар) құқықтарын және заңды мүдделерін қорғаудың тиісті деңгейін қамтамасыз ету;

- қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтарын қорғау деңгейін арттыру;

- қаржылық қызметтерді тұтынушылардың қаржылық сауаттылығын арттыру арқылы жүзеге асырылады.

2014 жылдан бастап уәкілетті органға қаржы қызметтерін тұтынушылардан келіп түскен өтініштер санының артуы байқалады. Мысалы, 2014 жылы 6 170 өтініш, 2015 жылы 6 480 өтініш, 2016 жылы ұжымдық өтініштерді қоса алғанда 6 415 өтініш келіп түсті, оның ішінде өтініштердің айтарлықтай үлесі, яғни 70%-ы банк секторына тиесілі болды.

2) Негізгі проблемаларды талдау

Өтініштер санының артуы қарыз алушылардың төлем қабілеттілігі деңгейінің төмендеуіне, шетел валютасында берілген қарыздар (ипотекалық кредиттеу) бойынша борыштық жүктеменің өсуіне, тұтынушылардың қаржылық сауаттылық деңгейінің төмен болуына және қаржы ұйымдарының клиенттерге қаржы өнімдерінің талаптарын түсіндіру бойынша міндеттемелеріне тиісінше қарамауына байланысты болды.

3) Тәуекелдерді басқару

Мақсатқа жетуге әсер етуі мүмкін тәуекелдердің атауы	Тәуекелдерді басқару бойынша іс-шаралар
1	2
Мұнайдың әлемдік нарықтағы баға ахуалының тұрақсыздығы, ұлттық валютаның құнсыздануы, экономиканың даму қарқынының төмендеуі, жұмыссыздықтың өсуі, қарыз алушылардың, оның ішінде валютамен қарыз алушылар жағдайының одан әрі шиеленісуіне, олардың қызмет көрсету және қарыздарды өтеу мүмкіндіктерінің төмендеуіне әкеліп соғуы мүмкін.	Ипотекалық қарыз алушылардың, сондай-ақ тұтынушылық қарыз алушылардың проблемаларын шешу жөніндегі іс-шаралар кешенін жүзеге асыру

VII. Төлем жүйелерінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету

1) Реттелетін саланы немесе қызмет саласын дамытудың негізгі өлшемдері

Қаржы жүйесінің негізгі құрауышының бірі - сенімді төлем ортасының болуы, оны құру және қолдау шеңберінде Қазақстанда тәуелсіздік жылдары ішінде төлем жүйелерін құру және оның жұмыс істеуін қамтамасыз ету бойынша жұмыстар атқарылды (Банкаралық ақша аудару жүйесі және Банкаралық клиринг жүйесі), атқарылған жұмыстарға жоғары деңгейдегі қауіпсіздік және үздіксіздік тән, ол қаржы секторының банкаралық есеп айырысуларға қызмет көрсету кезіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырады және халықаралық стандарттарға сәйкес келеді.

Жалпы алғанда, 2016 жылы Банкаралық ақша аудару жүйесі (бұдан әрі – БААЖ) және Банкаралық клиринг жүйесі (бұдан әрі – БКЖ) арқылы өткізілген төлемдердің жалпы көлемі 590,7 трлн. теңге сомаға 35,3 млн. транзакция құрады, оның ішінде елдің жүйелік маңызы бар төлем жүйесі БААЖ-да 584,7 трлн. теңге немесе төлемдердің жалпы көлемінен 99,0%-ы өткізілді (2015 жылы төлем жүйелері арқылы өткізілген төлемдердің көлемі 232,0 трлн. теңге сомаға 35,2 млн. транзакция, 2014 жылы 202,6 трлн. теңге сомаға 34,7 млн. транзакция құрады).

2015 жылмен салыстырғанда төлем жүйелеріндегі төлемдердің саны 0,3% -ға артты (117,2 мың транзакцияға), төлемдер сомасы 2,5 есе өсті (358,7 трлн. теңгеге), бұл Қазақстан резиденттерінің бағалы қағаздармен операциялары бойынша төлемдер көлемінің 89,4%-ға өсуімен және банкаралық депозиттер және банктердің және олардың клиенттерінің меншік қаражаттарын аударумен байланысты операциялардың 2,9 есе өсуімен шартталған.

Орташа есеппен алғанда бір күн ішінде аталған төлем жүйелері арқылы 2016 жылы 2,4 трлн. теңге сомаға 144,1 мың транзакция жүргізілді (2015 жылы - 946,9 млрд. теңге сомаға 147,6 мың транзакция, 2014 жылы - 826,9 млрд. теңге сомаға 141,5 мың транзакция).

Ұлттық Банк тұрақты негізде төлем жүйелері жұмысының үздіксіздігі мониторингін жүргізіп отырады, резервтік орталықты «әскери» режимде ұстап тұру үшін төлем жүйелерін резервтік орталықтың бағдарламалық-техникалық кешеніне ауыстыру бойынша жұмыстар кезең-кезеңмен жүргізіледі.

2016 жылы БААЖ-дың жұмысқа қабілеттілік коэффициенті² 99,803% және БКЖ – 99,976% -ды құрады (2015 жылы аталған көрсеткіштер БААЖ және БКЖ бойынша 100%-ды құрады, 2014 жылы – 99,949% және 99,997%).

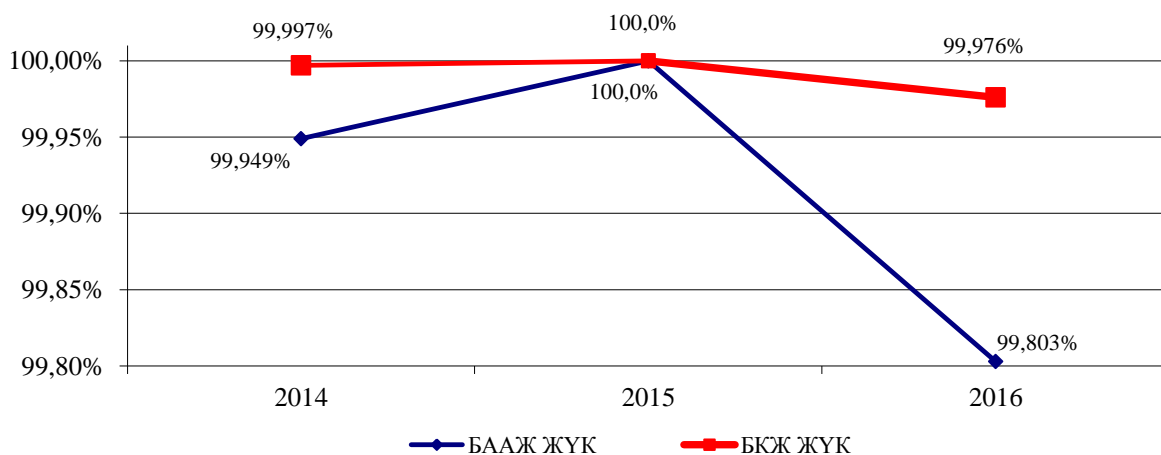
Бұл ретте, 2014 жылы Қаржы секторын бағалау бағдарламасының (FSAP бағдарламасы) және Қаржы секторының халықаралық стандарттарға сәйкестігін бағалау бағдарламасының (ROSCs бағдарламасы) шеңберінде Дүниежүзілік банк сарапшысы, Халықаралық есеп айырысулар банкінің Төлемдер және нарықтық инфрақұрылым жөніндегі комитет пен Бағалы қағаздар жөніндегі халықаралық ұйымының Техникалық комитеті әзірлеген төлем жүйелерінің жұмыс істеуінің қаржы нарығының инфрақұрылымдарына арналған (ҚНИ) қағидаттарға сәйкестігіне техникалық бағалау жүргізді.

Дүниежүзілік Банк сарапшысының 2014 жылы Техникалық бағалау қорытындысы бойынша берген ұсынымдарын ескере және Ұлттық Банк 2013 жылы жүргізген төлем жүйелерінің және өзге де қаржы нарығы инфрақұрылымдарының ҚНИ-ға арналған қағидаттарға сәйкестігін дербес

² Төлем жүйесінің бір жылғы жұмыс қабілеттілігінің коэффициенті төлем жүйесінің нақты жұмыс уақытының (төлем жүйесі тоқтатылған уақыт кезеңін қоспағанда, төлем жүйесінің операциялық күні ашылғаннан бастап операциялық күні жабылғанға дейінгі уақыт кезеңі) жалпы жұмыс уақытына (төлем жүйесінің операциялық күні ашылғаннан бастап операциялық күні жабылғанға дейінгі уақыт кезеңі) қатынасы ретінде есептеледі. Әлемдік стандарттарға (деректерді өңдеу орталықтарын құру жөніндегі ТІА-942 стандарты) сәйкес осы көрсеткіш 90%-дан кем болмауға тиіс. Бұл ретте 99%-дан жоғары көрсеткіш елде жұмыс істейтін жүйелердің жоғары тиімділігін сипаттайды.

бағалау нәтижелері негізінде Ұлттық Банк «ҚРҰБ-тың Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы» РМК-ның, «Бағалы қағаздардың орталық депозитарийі» АҚ-тың, «Қазақстан қор биржасы» АҚ-тың, «Бағалы қағаздардың бірыңғай тіркеушісі» АҚ-тың қатысуымен ҚНИ-ға арналған қағидаттарды сақтау жөніндегі ұсынымдарды іске асыру бойынша іс-шаралар жоспарын әзірледі.

2014-2016 жылдардағы төлем жүйелерінің жұмыс істеу қабілеті коэффициенті өзгерісінің серпіні

ҚНИ-ға арналған Қағидаттарды сақтау бойынша ұсынымдары іске асыру бойынша 2014-2016 жылдары төлем жүйелерінің нормативтік құқықтық базасын жетілдіру және бағдарламалық-техникалық инфрақұрылымын одан әрі дамыту, оның ішінде төлем жүйелерін қолданушыларға өтімділік ұсыну механизмін енгізу, төлемдер мен ақша аударымдарының трансшекаралық механизмін әзірлеу, төлем хабарламаларының басымдылығын өзгерту рәсімін жеңілдету бойынша жұмыс жалғастырылды.

Сонымен бірге, соңғы жылдары Қазақстанның төлем нарығы елеулі құрылымдық өзгерістерге ұшырады. Жаңа технологиялық шешімдерді енгізу және қолдануға байланысты төлемдер өткізудің дәстүрлі әдістерінен қашықтан қызмет көрсету тәсілдеріне көшу байқалады. Мысалы, төлем карточкаларын қолданумен қолма-қол төлемдер және қашықтан төлеу саны (Интернет және мобильді төлемдер) саны 2016 жылы – 140,1 млн. транзакция (2015 жылы 98,7 млн. транзакция, 2014 жылы -76,2 млн. транзакция) құрады.

2016 жылы Қазақстанда «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Қазақстан Республикасының жаңа Заңы қабылданды, оның негізгі міндеттері төлем жүйелері субъектілерінің қызметін кешенді регламенттеу және реттеуді енгізу, төлем жүйелерін сыныптау және төлем жүйелері мен нарыққа қатысушыларды қадағалау (оверсайт), сондай-ақ төлемдерді және ақша аударымдарын жүзеге асыру бойынша банктік тәжірибені жетілдіру болды.

2) Негізгі проблемаларды талдау

Төлем жүйелерінің жұмысындағы негізгі проблема - жұмыстағы іркілістердің типін, сипатын, кезеңділігі мен ұзақтығын болжау мүмкіндігінің

болмауы. Осыған байланысты, төлем жүйелерінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету бойынша міндеттерді орындау шеңберінде Ұлттық Банктің негізгі жұмысы клиенттердің талаптарын қанағаттандыратын және рұқсатсыз кіруден қорғайтын жүйелердің сенімді, үздіксіз және қауіпсіз жұмысына бағытталуы тиіс.

3) Тәуекелдерді басқару

Мақсатқа жетуге әсер етуі мүмкін тәуекелдердің атауы	Тәуекелдерді басқару бойынша іс-шаралар
1	2
Төтенше жағдайлардың, оның ішінде табиғат апаттары, төлем жүйелерінің жұмыс істеуіне қызмет көрсететін үшінші тұлғалардың жұмыс қабілеттілігінің бұзылуының (мысалы, энергиямен қамтамасыз ету және байланыс) туындауы.	Төтенше жағдайлар туындаған жағдайда осы тәуекелдерді «қатаң» режимде басқару мақсатында жұмыс жүргізілуі мүмкін серверлерге төлем жүйелері резервтік орталығының жұмысын қолдау Төлем жүйелерінің бағдарламалық-техникалық кешеніне кепілдік берілген энергиямен қамтамасыз етудің қосарланған жүйесі, сондай-ақ резервтік байланыс арналары кіреді.
Операциялық тәуекелдер (жабдықтың істен шығуы, қызметкердің қателіктері, физикалық және ақпараттық қауіпсіздіктің бұзылуы).	Төлем жүйелерін резервтік орталықтың бағдарламалық-техникалық кешеніне көшіру бойынша жоспарлы (тестілеу) іс-шараларын жүргізуді; жабдықтың жұмыс қабілеттілігінің тұрақты мониторингін; қызметкерлердің қажетті біліктілік деңгейін арттыруды, оны оқытуды; рұқсатсыз кіруден қорғауды; бірқатар белгіленген іс-шаралар арқылы ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуді; бірқатар шаралар арқылы нақты қолжетімділікті басқаруды және өзге де шараларды көздейтін шаралар кешенін қолдану (оның ішінде тәуекелдерді басқару жөніндегі ішкі құжаттар қолданылады).

3-бөлім. Аяны/саланы дамытудың басым бағыттары

1-стратегиялық бағыт. Баға тұрақтылығын қамтамасыз ету

1. I. Мемлекеттің ақша-кредит саясатын әзірлеу және жүргізу. Инфляцияны нысаналы дәлізде ұстап тұру

Үкімет пен Ұлттық Банктің 2016-2018 жылдарға арналған экономикалық және әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз ету бойынша Дағдарысқа қарсы іс-әрекеттер жоспарының «Инфляция деңгейін 2016-2017 жылдары 6-8%-ға дейін, 2018 жылы 5-7%-ға дейін, 2019 жылы 4-6%-ға дейін, 2020 жылы 3-4%-ға дейін төмендету бойынша шаралар қабылдау» 1-тармағын және Мемлекет басшысының 2015 жылғы 30 қарашадағы «Қазақстан жана жаһандық нақты ахуалда: өсу, реформалар, даму» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі Жалпыұлттық жоспарының «инфляцияны 2020 жылға қарай 4%-ға дейін төмендету» 2-тармағын орындау шеңберінде Ұлттық Банк одан әрі жұмыстар жүргізетін болады.

Өнімділікті ынталандыру, экономикалық өсудің сапасын арттыру, ауыл шаруашылығындағы тиімділікті арттыру және қолдау сияқты инфляцияның құрылымдық проблемаларын шешу мақсатында инфляцияға қарсы реттеу бойынша жиынтық кешенді шаралар қабылдау қажет.

Алайда қысқа мерзімде инфляцияны бірден шектеу бойынша қатаң шаралар қабылдау экономикаға теріс ықпал ететін болады және оның тұрақты және келіп түсу өсуін қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді. Инфляцияны төмендету біртіндеп болуы тиіс, оның жылына 3-4%-ға дейін бәсеңдеуі Үкіметтің, жергілікті атқару органдарының және Ұлттық Банктің бірлескен және үйлестірілген күшімен ұзақмерзімді кезеңде ғана қамтамасыз етілуі мүмкін.

Ұлттық Банктің негізгі күші ақша-кредит саясаты құралдарының тиімділігін арттыруға, сондай-ақ валюталық арна рөлін төмендетуге және Ұлттық Банктің пайыздық мөлшерлемесі рөлін күшейтуге бағытталатын болады. Пайыздық мөлшерлеме бойынша нарықтық күтулердің индикаторы болып табылатын тәуекелсіз кірістілік қисығын қалыптастыру бойынша жұмыстар жалғасады.

Ұлттық Банк теңгенің өзгермелі айырбастау бағамы режимін ұстанатын болады. Айырбастау бағамының айтарлықтай және тұрақсыздандыратын қысқамерзімді ауытқулары Ұлттық Банктің өктемдігімен реттелуі мүмкін. Ұзақ мерзімді тренд іргелі факторлардың іс-әрекетінен айқындалатын болады.

Ұлттық Банк коммуникациялық саясатты жақсартатын болады. Транспаренттіліктің лайықты деңгейін қамтамасыз ету қазақстандықтардың Ұлттық Банкке деген сенімін арттыруға, инфляциялық және девальвациялық күтулерді төмендетуге және ақша-кредит саясатын неғұрлым тиімді жүргізуге мүмкіндік береді.

Жедел шешімдер қабылдау және өзгеріп отыратын макроэкономикалық талаптарға жауап қату мақсатында Ұлттық Банк күн сайынғы негізде алдағы

жылы іске асыру жоспарланып отырған ақша-кредит саясатының бағыттары жазылған құжат әзірлейтін болады.

2-стратегиялық бағыт. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету

1. Банк секторының қаржылық орнықтылықты және бәсекеге қабілеттілігін арттыру

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 27 тамыздағы № 954 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының қаржы секторын дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы шеңберінде отандық қаржы ұйымдарының бәсекеге қабілеттілігін және оның озық халықаралық стандарттар базасында экономикалық ресурстарды қайта бөлудегі тиімділігін арттыру, отандық қаржы нарығында барлық қатысушылар үшін бірдей бәсекелік талаптарды жасау Қазақстанның қаржы секторын дамытудың басым бағыты болып табылады. Бірыңғай экономикалық кеңістікке интеграциялану шеңберінде ЕАЭО қатысушы мемлекеттер қатысушы мемлекеттердің ұлттық заңнамаларын үйлестіру, тәуекелдерді және қадағалау талаптарын реттеу тәсілдерін үйлестіру, қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтары мен мүдделерін, оның ішінде халықаралық стандарттар мен ең жақсы тәжірибені ескере отырып, қорғау жөніндегі бірыңғай талаптарды келісу бөлігінде бірыңғай қаржы нарығында қызметті жүзеге асыруға жалпы әдістерді айқындау жөнінде жұмыс жүргізіп келеді.

Бюджетке жүктемесі ең төмен дәрменсіз банктердің проблемаларын шешу институттарын және өтімділікке мұқтаж дәрменді банктер үшін оны шұғыл беру институттарын дамыту қаржы тұрақтылығын қамтамасыз етудің басым бағыты болып табылады. Тетіктердің екеуі де негізінен банк активтерінің сапасы туралы дәйекті ақпараттың болуына байланысты. Қаржы ұйымдарының қаржылық есептілігінің сапасын, активтер сапасы мониторингінің балама тәсілдерін, оның ішінде барып инспекциялауды және орталықтандырылған дерекқорларды пайдалан отырып қашықтан талдауды дамытуды қамтамасыз ететін институттарды құру қажетті шарт болып табылады.

Қаржылық делдалдықтың жоғары сапасы мен тиімділігі қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін қажетті шарт болып табылады. Ұлттық Банктің бұл бағыттағы жұмысы:

- реттелетін қаржы ұйымдарының қарыз алушыларды таңдау, қарыздар беру, мониторинг жүргізу, қайта құрылымдау сатысында және қарыз алушылардың дәрменсіздігін шешудің басқа сатыларында қарыздардың сапасын басқару үшін ынталандыру туғызуды;
- қаржы ұйымдары үшін қарыз алушылармен тиімді жұмыс атқару бойынша мүмкіндіктерді қамтамасыз етуді;

- аудиттің сапасын және тәуелсіз аудиторлардың бағалауларын қоса алғанда, қаржылық ақпарат сапасының мониторингін, заманауи стандарттарды (IFRS 9), сондай-ақ оларды беру және өңдеу әдістерін (модельдеу және талдауды дамыту) қолдануды қамтамасыз ететін институттар құруды қамтиды).

Банк секторының қаржылық тұрақтылығын арттырудағы басым бағыт банктік қадағалау бойынша Базель комитетінің (Базель II/III) ұсынымдарын, соның ішінде тәуекел деңгейі жоғары және (немесе) тәуекел - менеджменті қанағаттанарлықсыз банктер үшін қадағалау үстемеақысы, сондай-ақ өтімділік мәселелері - өтімділікті өтеу коэффициенттері (LCR), таза тұрақты қорландыру (NSFR) мәселелері және меншікті капиталдың жеткіліктігі нормативтері бойынша ұсынымдарын енгізу болып табылады. Оның үстіне, тәуекелдерді басқару жүйелеріне қойылатын талаптарды және банктерді ішкі бақылауды жетілдіру бойынша жұмыс жалғасатын болады.

2. Қаржылық орнықтылықты арттыру және сақтандыру нарығын одан әрі дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 27 тамыздағы № 954 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының қаржы секторын дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасында интеграциялық процестерді күшейту аясында қаржы секторында ұлттық қаржы нарықтарын реттеуге келісілген бірегейлендірілген тәсілдер (Базель III, Solvency II стандарттары) белгіленген. Қазақстан Республикасы және оның қаржы нарығы әлемдік үрдістен сырт қалған емес. Реттеудің озық халықаралық тәжірибесі мен стандарттарын белсенді ендіру жүргізілуде.

Осыған байланысты сақтандыру ұйымдарының орнықтылығы мен бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету бойынша басымды бағыттар «Solvency II». сақтандыру ұйымдарының төлем жасау қабілеттілігін бағалау жүйесін ендіру болып табылады. Аталған жүйе сақтандырушылар қызметінің сапалы өлшемдерін және қадағалау мақсатында бағалауын ескере отырып, тәуекелдің әрбір түрін жабу үшін капитал есептеуді жүзеге асыруды ұсынады. Төлем жасау қабілеттілігін және қадағалау функцияларын қамтамасыз ету үшін меншікті капитал мөлшеріне қойылатын сандық талаптар белгіленетін болады, оларды сақтамау қаржылық қалыпқа келтірудің тиісті шараларын немесе санкциялар қолдануға әкеледі. Андеррайтингтің ішкі жүйелерін, тәуекелдерді басқаруды, зияндарды ішкі бақылауды және бағалауды дамыту және жақсарту бойынша шаралар қабылданатын болады.

Оның үстіне, сақтандыру нарығын одан әрі дамыту үшін сақтандыру полистерін электрондық сатуды ендіру бойынша жұмыстар жүргізілетін болады (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 24 желтоқсандағы № 1378 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында көрсетілетін қызметтер саласын дамыту жөніндегі 2020 жылға дейінгі бағдарламаны іске асыру

бойынша іс-шаралар жоспарының 7-тапсырмасының 2-тармағын орындау шеңберінде). Шетелдік тәжірибеде сақтандыру өнімдерін онлайн режимінде сату қолжетімді және ыңғайлы болғандықтан кеңінен таралған.

3. Бағалы қағаздар нарығын одан әрі дамыту үшін қажетті жағдай жасау

Бағалы қағаздар нарығын дамытудағы басым бағыты бағалы қағаздар шығару бойынша эмитенттер үшін қолайлы жағдай жасау, бөлшек және институционалдық инвесторлар үшін инвестициялық тартымды қаржы құралдарының тізбесін кеңейту, бағалы қағаздар нарығын реттеудегі тәсілдерді ырықтандыру арқылы оның өтімділігін арттыру болып табылады.

Қазақстан Республикасының қаржы секторын дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасында бағалы қағаздар нарығының өтімділігі мен орнықтылығын арттыру бөлігінде күйзелістерді тиімді сіңіру жүйесін қалыптастыру бойынша іс-шаралар және бағалы қағаздар нарығындағы тәуекелдерді қысқарту және алдын алу бойынша атап айтқанда мынадай шаралар көзделді:

- T+n реттелген есеп айырысу жүйесін ендіру;
- брокерлік ұйымдарды пруденциялық реттеу жүйесін қайта қарау;

-сауда-саттық қатысушыларына ұйымдастырылған бағалы қағаздар нарығында бағалы қағаздармен мәмілелер бойынша есептердің аяқталуына және қайталанбауына кепілдік беру және мәмілелер бойынша жүзеге асырмау үшін жауапкершілік белгілеу жүйелерін және басқаларды ендіру.

Бағалы қағаздар нарығындағы жосықсыз іс-әрекетке қарсы іс-қимылды қоса алғанда бағалы қағаздар нарығында инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету бөлігінде мыналар бойынша іс-шаралар көзделген:

- инвесторлардың ашылған жеке шоттарда және брокерлік ұйымдарда тұрған қаржы құралдары мен ақша қалдығы және қозғалысы туралы ақпаратқа олардың толық және тұрақты қолжетімді болуын қамтамасыз етуге бағытталған кешенді шаралар қабылдау;

- брокерлік қызметке лицензиялары жоқ барлық субъект үшін FOREX нарығына кіру үшін реттелмейтін субъектілердің қызметін қазақстандық инвесторларға ұсынуға тыйым салуды белгілеу, сондай-ақ осы талаптарды орындауға мониторингті және қадағалауды күшейту;

- инвестициялық банкинг институтын құру;

- брокерлік ұйымдардың функционалын клиенттерге қызмет көрсету бөлігінде кеңейту;

- биржадан тыс бағалы қағаздар нарығының интеграцияланған ақпараттық жүйесін және биржадан тыс бағалы қағаздар нарығының баға белгілеу ұйымдарын және басқа құру.

Қазақстан Республикасының қаржы секторын дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасында бірнеше кезеңдерге болжам жасалған, жоспарланған іс-шараларды іске асыру 2030 жылға дейін жүзеге асырылатын болады.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының қаржылық орнықтылығы және қаржы нарығын дамыту жөніндегі кеңесінде бағалы қағаздар нарығын қайта іске қосу бойынша 2016 жылғы 18 қазанда айтылған ұсыныстарды ескере отырып, Ұлттық Банктің шаралары бағалы қағаздар нарығын одан әрі дамыту үшін мыналар арқылы қажетті жағдай жасауға бағыттталатын болады:

- балама биржалық алаң құру және оны іске қосу;
- институционалдық инвесторлардың мүмкіндігін кеңейту.

Бағалы қағаздар нарығын одан әрі дамыту үшін қажетті талаптарды тиімді жасау үшін Ұлттық Банк бағалы қағаздар нарығы субъектілеріне немқұрайлы тәсілден тәуекел-бағдарлы реттеуге және қадағалауға өту бойынша шаралар қабылдайтын болады.

Оның үстіне, қор нарығын дамыту шеңберінде күш оның инфрақұрылымын оңтайландыруға, биржадан тыс бағалы қағаздар нарығының ашықтығын арттыруға, брокерлік ұйымдардың функционалын кеңейтуге, инвестициялаудың ұжымдық нысандарын құру және жұмыс істеу процестерін ырықтандыруға шоғырланады.

Сонымен қатар, қор нарығын жандандыру бойынша тиімді шара зейнетақы активтерін жеке басқарушы компанияларға беру болады, бұл «жергілікті» инвесторлардың толық тобын құруға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ 2017 жылы Ұлттық Банк Үкіметпен бірлесе отырып нақты шаралары, мерзімдері және күтілетін нәтижелері бар қор нарығын дамытудың кешенді бағдарламасын әзірлеуді жоспарлап отыр.

4. Жинақтаушы зейнетақы жүйесін одан әрі дамыту бойынша жағдайлар туғызу

Зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы мемлекеттік саясатты іске асырудың негізгі басымдықтары 2030 жылға дейін Қазақстан Республикасының зейнетақы жүйесін одан әрі жаңарту тұжырымдамасында айқындалды.

Зейнеткерлік жастағы азаматтардың лайықты өмір сүруі деңгейіне арналған зейнетақы төлемдерінің барабарлығын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін зейнетақы жүйесін жаңарту Тұжырымдаманың мақсаты болып табылады.

Тұжырымдамада көзделген шаралардың жартысы, іске асырылды, атап айтқанда:

- 2014 жылдың басынан бастап қызметкерлердің міндетті зейнетақы жарналарына еңбекке ақы төлеу қорынан 5% мөлшерде міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары енгізілді;

- 2016 жылдан бастап күш құрылымдарының үздіксіз әскери қызметті және арнайы мемлекеттік және құқық қорғау органдарындағы қызметті қоса алғанда белгілі бір еңбек өтілі бар қызметкерлері толық мемлекеттік зейнетақымен қамсыздандыруға өтті;

- Қазақстан Республикасының зейнетақымен қамсыздандыру туралы заңнамасына 2020 жылдан бастап зейнетақымен қамсыздандыру жүйесінің шартты-жинақтаушы құрамдастырын енгізуді көздейтін өзгерістер енгізілді.

Бұдан былай Тұжырымдамада көзделетін шаралар халықты зейнетақы жүйесімен кеңінен қамту, көрсетілетін зейнетақы қызметтерінің сапасын арттыру, сондай-ақ зейнетақымен қамсыздандырудың ең төменгі кепілдіктері жүйесін жетілдіру мәселелеріне қатысты.

Сонымен қатар, Мемлекет басшысының 2015 жылғы 30 қарашадағы «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсу, реформалар, даму» атты Қазақстан халқына Жолдауын орындау үшін БЖЗҚ-ны Ұлттық Банктің бақылауынан шығару және зейнетақы активтерін жеке және (немесе) шетелдік басқарушы компаниялардың басқаруына беру бойынша Ұлттық Банк жинақтаушы зейнетақы жүйесін реформалау жөнінде ұсыныстар дайындады, олар мыналарды:

- салымшылардың өздерінің зейнетақы жинақтарын басқару барысына қатысуын;

- жүйелік тәуекелдердің шоғырлануын төмендетуді және жеке зейнетақы жинақтарын басқару кезінде мемлекеттік органдардағы мүдделер қақтығысын шешуді;

- отандық қор нарығын дамытуды көздейді.

Қазіргі уақытта аталған ұсыныстарды бизнес-қоғамдастық пен Қазақстан Республикасының Үкіметі талқылады.

5. Тиімді валюталық реттеуді және валюталық бақылауды қамтамасыз ету

Ұлттық Банктің валюталық реттеу және валюталық бақылау саласындағы қызметінің маңызды бағыттарының бірі жаңадан құрылған валюталық операциялардың мониторингі жүйесін ЕАЭО құру, Қазақстанның ДСҰ-ға кіруіне байланысты жаңа экономикалық және саяси жағдайларға бейімдеу, сондай-ақ сыртқы факторлардың әсерінен туындайтын экономикалық тұрақсыздықтың тәуекелдерін барынша азайту болып табылады.

Осыған байланысты, Заңшығару жұмысының 2016-2021 арналған Тұжырымдамалық жоспарында (Қазақстан Республикасы Парламентінің алтыншы шақырылымы) «Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» Қазақстан Республикасының жаңа Заңын әзірлеу көзделген, ол осылардан басқа Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына кіруіне байланысты резиденттілік қағидаттарын қайта қарауды, олардың жіктеушісіне

тәуелсіз капитал қозғалысы операцияларын қамтуды, сондай-ақ валюталық операцияларды «Астана» Халықаралық қаржы орталығы, «Хоргос» Халықаралық шекаралас ынтымақтастық орталығы сияқты мамандандырылған экономикалық аймақтарда жүзеге асыру тәртібін көздейтін болады.

Шетел валютасына ішкі ұсыныс пен ішкі сұраныстың негізгі көзінің резиденттердің сыртқы сауда операциялары екенін ескере отырып, валюталық бақылау шеңберінде басты назар бейрезиденттердің сыртқы сауда келісімшарттары бойынша ақшалай міндеттемелерін орындау мониторингіне және резиденттердің бейрезиденттерден алынуға тиісті ақша қаражатын елге репатриациялау талаптарын орындауына салынады.

Сыртқы сауда операциялары жөніндегі ақпараттар талдамасына сәйкес есептік тіркеуден өтуге тиісті экспорттық-импорттық мәмілелер бойынша сыртқы сауда операцияларды есептегенде 50 мың АҚШ долларына балама деңгейіндегі қолданыстағы шекті мән трансшекаралық операцияларды жеткілікті қамтиды.

Экспорттық-импорттық бақылаудың тиімділігі валюталық бақылау органдары мен агенттері арасындағы ақпарат алмасуды автоматтандыруды және оңтайландыруды кеңейту есебінен біршама артуы мүмкін. Осыған байланысты тиімді валюталық бақылау үшін қажетті деректермен мемлекеттік кірістер органы, реттеуші және уәкілетті банктер арасындағы ақпарат алмасуды автоматтандыру жөніндегі жұмыстар тұрақты негізде жүргізілуде.

Сонымен қатар, ақпарат алмасуды автоматтандыру және экспорттық-импорттық мәмілелерді есептік тіркеу үшін қолданыстағы шекті мәнді сақтай отырып валюталық бақылау органдары мен агенттерінің ақпараттық жүйелерін біріктіру бизнеске қосымша жүктеме салмастан сыртқы сауда операцияларына байланысты әлеуеті проблемалар мен тәуекелдерді қамту және анықтау тиімділігін жетілдіруді қамтамасыз етуге тиіс.

Сондай-ақ, Қазақстан Республикасы Үкіметі отырысының 2016 жылғы 15 ақпандағы №5 хаттамасымен мақұлданған 2016 жылға арналған дағдарысқа қарсы қосымша жедел шаралар жоспарына сәйкес қолма-қол шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыру бойынша қызметті реттеу саласындағы Ұлттық Банктің негізгі міндеттерінің бірі талаптар енгізу арқылы жүргізілетін банк операцияларына ұқсас операциялардың транспаренттілігі деңгейін арттыру мақсатында банктік емес айырбастау пункттеріне талаптарды жетілдіру болып табылады.

Мұндай шаралар қолма-қол шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыру бойынша қызметті реттеу мен бақылаудың тиімді жүйесін ендіруді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, онда субъектілер реттеушінің барлық талаптарын, оның ішінде қаржы мониторингі саласындағы талаптарын орындауға қабілетті болады.

Мұнда уәкілетті ұйымдардың қызметін бақылау мен қадағалау тиімділігін арттыру қажет.

6. Қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың тиісті деңгейімен қамтамасыз ету, қаржылық қызметтердің қолжетімділігі және құнын төмендету жөніндегі шараларды қамтамасыз ету

Қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтарын қорғау саласындағы басым бағыттар бұрынғыдай қаржылық қызметтердің қолжетімділігі жөніндегі шараларды қамтамасыз ету, олардың құнын төмендету, халықтың қаржы институттарына және олар ұсынатын қызметтерге сенімін арттыру болап қалады.

Күрделеніп кеткен қаржы жүйесі, жаһандану үрдісінің жеделдеуі және жаңа күрделі қаржы өнімдері мен қызметтерінің кең спектрінің пайда болуы адамдардың алдына күрделі міндеттер қойып отыр, олар көп жағдайда оларды шешуге әзір емес, өз кезегінде, ол азаматтар тарапынан сенімсіздік туғызады.

Көптеген елдерде базалық қаржылық қызметтерге қолжетімділік, негізгі қажеттілік ретінде және азаматтың ажырамас құқығы ретінде қаралады. Азаматтардың қаржылық қызметтерге қолжетімділігін қамтамасыз ету халықтың өмір сүру деңгейін арттыруда маңызды фактор болып саналады. Қаржылық қолжетімділік еліміздің барлық әрекетке қабілетті халқы қаржылық қызметтердің базалық жиынтығын алуға толық мүмкіндігі болатын қаржы нарығының жай-күйін білдіреді.

Қаржылық қызметтерді алу мүмкіндігі қаржылық өнімдерге нақты қолжетімділікте ғана емес, сонымен қатар олардың түсініктілігінен, сапалылығынан, тұтынушы үшін тиімді бағасынан көрінеді.

Қаржы өнімдері мен қаржылық қызметтердің бағасын қалыптастыру рәсімдерін одан әрі жетілдіру және олардың ашықтығын қамтамасыз ету, қаржылық қызметтердің құнын төмендету үшін тетіктер құру қажет.

Осылайша, қаржылық қолжетімділікті арттыру қаржылық қызметтердің тұтынушылар үшін әр түрлілік, бағасы бойынша және ментальдық қолжетімділікті арттыру тұрғысынан қаралуға тиіс.

Сонымен қатар, халықтың қаржылық сауаттылығын арттырмастан қаржылық қызметтердің қолжетімділігін қамтамасыз ету және құнын төмендету мүмкін емес.

Қазақстан Республикасының Қаржы секторын дамытудың 2030 жылға дейінгі Тұжырымдамасына сәйкес халық пен экономика субъектілерін қаржылық қызметтермен қамтуды кеңейту және қаржылық қызметтерді тұтынушылардың қаржылық сауаттылығын арттыру қаржы секторын дамытудағы басымдықтардың бірі болып табылады.

Осыған байланысты, Ұлттық Банк Қазақстан Республикасының Қаржы секторын дамытудың 2030 жылға дейінгі Тұжырымдамасын және ҚР Үкіметінің отырысында мақұлданған Қазақстан Республикасы Үкіметінің және Ұлттық Банктің экономикалық және әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз ету бойынша 2016-2018 жылдарға арналған дағдарысқа қарсы іс-қимыл жоспарын

(2015 жылғы 8 желтоқсандағы №51 хаттама) іске асыру үшін халықтың қаржылық сауаттылығын арттыру мақсатында іс-шаралар кешенін іске асыру бойынша шаралар қабылдайтын болады, Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының 2016 жылғы 30 қыркүйектегі № 244 қаулысымен Халықтың қаржылық сауаттылығын арттырудың 2016-2018 жылдарға арналған бағдарламасы мақұлданды.

Қазақстан Республикасы азаматтарының жеке қаржыларына қатысты шешімдер қабылдаған кезде орынды қаржылық іс-әрекетті қалыптастыру және қаржылық қызметтердің инвесторлары ретінде олардың және қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтарын қорғаудың тиімділігін арттыру Бағдарламаның негізгі мақсаттары болып табылады.

Халықтың қаржылық сауаттылығы деңгейінің оң серпінін сипаттайтын күтілетін сапалық көрсеткіштерге мыналар жатады:

азаматтардың қаржылық жоспарлау және алдын ала болжай алмайтын жағдайларға резервтер қалыптастыру дағдысын дамыту;

азаматтардың қаржылық мүмкіндіктеріне сәйкес келетін белсенді экономикалық іс-әрекетті мақсат тұтуды қамтитын жаңаша ойлауды қалыптастыру;

мемлекеттік қаржылық қолдауды аса күтуді қысқарту;

қаржылық өнімдер мен қызметтерді тұтынушылардың қаржы секторына сенімін арттыру;

халықтың жалпы экономикалық белсенділігін арттыру, кәсіпкерлікке, өз бизнесін құруға қолдау көрсету.

Аталған бағдарламаның шеңберінде:

қор нарығының мүмкіндіктері туралы білімді арттыру мақсатында Интернет-портал базасында халыққа қаржылық білім беруге арналған онлайн семинарлар (вебинарлар, онлайн-дәрістер және т.с.с) өткізу арқылы интерактивті режимде халықтың қазақстандық бағалы қағаздар нарығын зерделеуіне мүмкіндік бере отырып виртуалды «Жеке инвесторлар клубын» құру көзделді;

екінші деңгейдегі банктермен және басқа қаржы ұйымдарымен бірлесіп жұмыс тобы құрылды;

«Астана» республикалық телеарнасының эфирінде «Тенгемания» танымдық телебағдарламасы шығады, онда спикер ретінде Ұлттық Банк бөлімшелерінің басшылары белсенді қатысады;

университеттердің, институттардың бітіру курсының студенттеріне, сондай-ақ Қазақстанның ірі қалалары өңірлерінің азаматтары үшін ашық білім беру дәрістері өткізіледі;

қаржылық қызметтер бойынша ақпараттық буклеттер жасалды;

халықтың қаржылық біліміне арналған бірыңғай Интернет-портал ашылды, қазір ол құрамдастармен толықтырылуда.

Ұлттық Банктің ресми ресурсы «Қаржылық қызметтердің құқықтарын қорғау» бөлімінде тұрақты негізде ақпарат орналастырылады.

Қаржылық қызметтердің қолжетімділігін арттыру және құнын төмендету жөніндегі іс-шаралар екінші деңгейдегі банктермен және қаржы ұйымдарымен бірге өткізілетін болады.

7. Төлем жүйелерінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету

«Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы» Қазақстан Республикасының Заңында айқындалған Ұлттық Банктің негізгі міндеттерінің біріне сәйкес, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Қаржы секторын дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын іске асыру аясында төлем жүйелерінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету саласындағы басым бағыттар жүйелердің жұмысын жоғары технологиялық және үздіксіз деңгейде қолдауға, олардың жұмысындағы жүйелік қауіп-қатерлерді шектеуге бағытталған, сондай-ақ инновациялық төлем қызметтерін одан әрі дамыту, көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін және лезде төлем жасауды қамтамасыз ету үшін алғышарттар мен жағдайлар жасау бойынша жұмыстар болып табылады.

4-бөлім. Стратегиялық және бюджеттік жоспарлаудың өзара байланыс архитектурасы

Елдің жалпыұлттық көрсеткіштері				
Қазақстанның 2050 жылға дейінгі даму стратегиясы				
<p>Әлемдік экономикадағы қолайсыз ахуалды ескере отырып, біз инфляциядан әрбір қазақстандықтың кірістерін қорғауды қамтамасыз ететін және экономикалық өсім үшін лайықты деңгейін ұстап тұратын боламыз.</p> <p>Бұл үшін Ұлттық Банк пен Үкіметке Президент Әкімшілігінің үйлестіруімен экономиканы қажетті ақша ресурстарымен қамтамасыз етуге бағытталған түбегейлі ақша-кредит саясатының жаңа жүйесін әзірлеу қажет болады</p>		<p>Біз еліміздің мемлекеттік қарызының деңгейін үнемі бақылауда ұстауымыз қажет.</p> <p>Қазақстандық банктер өз кезегінде өзінің мақсатын орындауға және нақты экономика секторының кредиттік ресурстарға деген қажеттілігін қамтамасыз етуге тиіс. Бұл ретте қаржылық жүйеге бақылауды әлсіретуге болмайды, банктерді проблемалық кредиттерден тазарту және қорландыру мәселелерімен тығыз айналысу қажет</p>		
Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі тұжырымдама				
<p>Салымшылардың жеке зейнетақы шоттарын басқарудың ашықтығын, инвестициялық қоржынды және зейнетақы төлемдерін тиімді басқаруды, зейнетақы активтерінің инвестициялық кірістілігінің жоғары деңгейін, азаматтардың табысын зейнетақы төлемдерімен салыстырмалы ауыстыруды қамтамасыз ету;</p> <p>Жинақтаушы зейнетақы жүйесінен, оның ішінде зейнетақы аннуитеттері есебінен зейнетақы төлемдерін жүзеге асыру үшін жаңа тәсілдер әзірлеу;</p> <p>Қазақстанда бағалы қағаздардың тартымды нарығын құру;</p> <p>Қаржы секторының көрсетілетін қызметтер спектрін кеңейту жөнінде жұмыс жүргізу.</p>		<p>Көрсетілетін қаржылық қызметтерді тұтынушылар мен инвесторлардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау тетіктерін кеңейту, қаржы ұйымдарында ішкі бақылау мен тәуекел-менеджменттің тиімді жүйесін енгізу, сондай-ақ олардың қызметінің ашықтығын арттыру;</p> <p>Жобалық инвестициялау құралдарын қоса алғанда, қаржы құралдарының мол ауқымы бар қор нарығын дамыту. Қор нарығын дамытуда мемлекеттік-жекешелік әріптестік маңызды рөл атқаруы тиіс;</p> <p>Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығын одан әрі дамыту.</p>		
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ 2020 ЖЫЛҒА ДЕЙІНГІ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ДАМУ ЖОСПАРЫ				
<p>2020 жылға қарай алтынвалюта резервтерінің деңгейі (Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының активтерін есептемегенде) үш ай импорттан немесе мемлекеттік және корпоративтік сектордың сыртқы борышының қысқамерзімді (1 жылға дейінгі) көлемінен төмен болмайды</p>	<p>Бұл кезеңде инфляция жылына 5-8% деңгейінде ұстап тұрады</p>	<p>Қаржы ұйымдарының институционалдық базасы кеңейтілді және олардың инвестициялық мүмкіндіктері ұлғайды</p>	<p>Банк секторының оның міндеттемелерінің жиынтық мөлшеріндегі сыртқы борышының үлесі 30 %-дан аспайды</p>	
<p>Қаржы нарығы қызметтің кең ауқымын ұсынады және инвесторлар мен қаржылық қызметтерді тұтынушылардың сеніміне ие</p>	<p>Отандық қор нарығы Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы және Орталық Азия елдері арасында исламдық банкингтің өңірлік орталығы болады</p>	<p>Халықтың жинақтарын тартудың баламалы көздерін дамыту үшін жағдай жасалды</p>	<p>Халықтың қаржылық сауаттылығын және инвестициялық мәдениетін арттыру бойынша іс-шаралар сәтті іске асырылды</p>	<p>Жинақтаушы зейнетақы қорларының оң нақты кірістілігі қамтамасыз етілді.</p>

Ұлттық Банктің стратегиялық бағыттары	
1-стратегиялық бағыт. Баға тұрақтылығын қамтамасыз ету	2-стратегиялық бағыт. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету

Ұлттық Банктің мақсаттары							
1	2	3	4	5	6	7	8
1.1-мақсат Мемлекеттің ақша-кредит саясатын әзірлеу және жүргізу. Инфляцияны мақсатты дәлізде ұстап тұру	1.2-мақсат Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерінің сақталуын қамтамасыз ету	2.1-мақсат Банк секторының қаржылық орнықтылығын және бәсекеге қабілеттілігін арттыру	2.2-мақсат Қаржылық орнықтылықты арттыру және сақтандыру нарығын одан әрі дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау	2.3-мақсат Бағалы қағаздар нарығының одан әрі дамуы үшін қажетті жағдайлар жасау	2.4-мақсат Тиімді валюталық реттеу мен валюталық бақылауды жүзеге асыру	2.5-мақсат Қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың тиісті деңгейін қамтамасыз ету	2.6-мақсат Төлем жүйелерінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету

5-бөлім. Стратегиялық мақсаттар мен мақсатты индикаторлар

P/c №	Мақсатты индикатор	Жауаптылар	Ақпараттың дереккөзі	Өлшем бірлігі	Есепті кезең	Ағымдағы жылдың жоспары (дерек)	Жоспарлы кезең				
							2017ж.	2018ж.	2019ж.	2020ж.	2021ж.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1-стратегиялық бағыт. Баға тұрақтылығын қамтамасыз ету											
1.1-мақсат Мемлекеттің ақша-кредит саясатын әзірлеу және жүргізу. Инфляцияны мақсатты дәлізде ұстап тұру											
1	Инфляцияның орташа жылдық қарқыны, %	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	115	113	130	125	120	105	90
1.2-мақсат Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерінің сақталуын қамтамасыз ету											
2	Ұлттық Банктің алтынвалюта резервтерінің көлемі	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ	Тауарлар мен қызметтердің үш ай импорты көлемін жабу («1» жабады, «0» жаппайды) ³	1	1	1	1	1	1	1
2-стратегиялық бағыт. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету											
2.1-мақсат. Банк секторының қаржылық орнықтылығын және бәсекеге қабілеттілігін арттыру											
3	Банктердің сенімділігі	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	110	105	104	101	98	95	92
4	Банктердің экономикаға кредиттерінің көлемі	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ	ДЖӨ-ден %	-	-	26	25	24	23	23
5	Банктердің несие портфеліндегі жұмыс	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ	%	8	6,7	10	10	10	10	10

³ Алтынвалюта резервтерінің тауарлар мен қызметтердің үш айлық импортына қатынасы.

	істемейтін қарыздардың үлесі										
6	Жинақтың ішкі нормасы, ІЖӨ %	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	31	45	31	31	30	30	30
7	Қаржылық қызметтердің қолжетімділігі	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	63	80	66	63	61	60	59
8	Қаржылық қызметтер құны	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	53	76	58	57	55	54	53
9	Қарыз қаражатын алудың жеңілдігі	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	44	89	44	42	40	39	38
2.2-мақсат Сақтандыру нарығының қаржылық орнықтылығын арттыру және оны одан әрі дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау											
10	Қаржылық тұрақтылықтың біріктірілген индексі	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ	коэффициент	1,71	1,86	от 1 до 2,5	от 1 до 2,49	от 1 до 2,48	от 1 до 2,47	от 1 до 2,46
11	Сақтандыру нарығын дамыту индексі	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ	коэффициент	-	-	от 1 до 2,5	от 1 до 2,49	от 1 до 2,48	от 1 до 2,47	от 1 до 2,46
2.3-мақсат Бағалы қағаздар нарығын одан әрі дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау											
12	Ішкі қор нарығынан қаржыландыру алу	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	91	99	90	90	89	89	89
13	Бағалы қағаздар айналымын реттеу	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	87	108	86	85	84	84	83
14	Директорлар кеңесі жұмысының тиімділігі	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	58	72	54	52	50	50	49
15	Құқықтарды қорғау индексі	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингіндегі орны	93	86	92	92	91	91	90
16	Инвесторларды қорғау, индекс	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	25	25	24	24	23	23	22
17	Миноритарлық акционерлердің мүдделерін қорғау	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингін дегі орны	52	65	51	51	50	50	49
18	Инвесторларды қорғау	Төрағаның	Дүниежүзілік	ДБ «Doing	25	3	25	24	24	23	23

	(миноритарлық)	орынбасары	банктің (ДБ) «Doing Business» рейтингі	Business» рейтингін дегі орны							
2.4-мақсат Жинақтаушы зейнетақы жүйесін одан әрі дамыту бойынша жағдайлар жасау											
19	БЖЗҚ зейнетақы активтерінің кірістілігі	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ	%		7,95	кемінде 6	кемінде 5	кемінде 4	кемінде 3	кемінде 3
2.5-мақсат Тиімді валюталық реттеу мен валюталық бақылауды қамтамасыз ету											
20	Сыртқы сауда келісімшартының сомасына қатысты шекті мәні, ол асып кеткен жағдайда, мұндай келісімшарт есептік тіркеу талаптарына жатады	Төрағаның орынбасары	НҚА	мың АҚШ доллары	50	50	50	50	50	50	50
21	Тәуекел деңгейін бағалау жүйесі негізінде тексерілуге жататын қызметінің ерекше түрі қолма-қол шетел валютасын айырбастау операцияларын ұйымдастыру болып табылатын заңды тұлғалардың саны	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ	%	58	30-60%	30-60%	30-60%	30-60%	30-60%	30-60%
2.6-мақсат Қаржылық қызметтерді тұтынушылардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың тиісті деңгейін қамтамасыз ету											
22	Қаржы нарығына сенім білдіретін тұтынушылардың үлесі	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ пікіртерімі	Пікіртерімге қатысқандар %	38,6	39,7	41	43	45	48	50
2.7-мақсат Төлем жүйелерінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету											
23	Банкаралық ақша аударымы жүйесінің жұмыс істеу қабілетінің бір жылдағы коэффициенті ⁴	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ	%	100	99,803	95-100	95-100	95-100	95-100	95-100
24	Банкаралық клиринг жүйесінің жұмыс істеу	Төрағаның орынбасары	ҚРҰБ	%	100	99,976	95-100	95-100	95-100	95-100	95-100

⁴ Төлем жүйесінің жұмыс істеу қабілетінің бір жылдағы коэффициенті жұмысты нақты уақытының (төлем жүйесі тоқтатылған уақыт кезеңін қоспай төлем жүйесінің операциялық күні ашылғаннан бастап операциялық күн жабылғанға дейінгі уақыт кезеңі) төлем жүйесі жұмысының жалпы уақытына (төлем жүйесінің операциялық күні ашылғаннан бастап операциялық күн жабылғанға дейінгі уақыт кезеңі) қатынасы ретінде есептеледі.

	кабілетінің бір жылдағы коэффициенті										
Дүниежүзілік Экономикалық Форумның Жаһандық бәсекелестік индексінің мақсатты индикаторлары											
25	Саясаткерлерге деген қоғамның сенімі	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингіндегі орны	29	32	29	29	28	28	27
26	Шенеуніктердің шешіміндегі жүйріктік	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингіндегі орны	50	55	45	43	40	40	40
27	Мемлекеттік секторда шешімдер қабылдаудың ашықтығы	Төрағаның орынбасары	ДЭФ ЖБИ есебі	ДЭФ ЖБИ рейтингіндегі орны	30	29	30	26	26	26	26

6-бөлім. Ресурстар

Ресурстар	Өлшем бірлігі	Есепті кезең	Ағымдағы кезең жоспары	Жоспарлы кезең		
				2017 жыл	2018 жыл	2019 жыл
1	2	3	4	5	6	7
Адам	Бірлік	3 544	3 544	3 544	3 544	3 544